היינט 10 וייטען „Radomer-Kielcer Leben" 12 (657) „Należytość pocztowo uiszczona gotówką" XIV-טער יאָהרגאַנג פרייז 25 גראָשען

Radom, dnia 19 Marca 1937 r.
ראַדאָם, פרייטאָג ז. ניסן תרצ"ז
טעלעפאָן פון רעדאַקציע 18 - 15

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

פאַראָווע פאַרבערייַ
און כעמישע פּראַלניע
A.
HEMPEL
פאַבריק און צענטראַלע אַלטע שטאָדט 7
פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 59
זשעראמסקי 21
טראַוגוטטא 11
קעלנער צו וואַשען צו 15 גר.

בעקאַנטמאַכונג.
איך מאַך בעקאַנט דאָס אין מײַן קאָנצעסיאָנירט
— אין — וואָורשט - געשעפט ראַדאם
זשעראמסקי 1 פיליע זשעראמסקי 29.
איז צו בעקומען וואָורשטען און געריכערטע פליישען אויסשליסליך פון אייגענע שחיטה אפילו למהדרין מן המהדרין, בהשגחת והכשר הרה"ג מוה"ר יחיאל הלוי קעסטענבערג שליט"א אבד"צ ראַדאם.
אויך גלאַט כשר'ן וואָורשט
אַלע וואָורשטען און געריכערטע פליישען זענען מיט פלאָמבעס: גלאַט - כשר אדער כשר.
מיט אכטונג זיסל בערקמאַן זשעראמסקי 1 — ראַדאם —

בעקאַנטמאַכונג.
די לאַנג עגזיסטירענדע פירמע
ירמיה ראָזענבערג וואַלאָווע 21
איז פערזאָרגט אויפ'ן קומענדיגען פסח מיט א גרויסען אויסוואהל פון פערשידענע אויסלענדישע און אינלענדישע
ווײַנען, מעד, י"ש, שליוואָוויץ, כרמל ווייַן
די רעעלקייט און כשרות פון די פירמע איז אַלעמען גוט בעקאַנט.
קומט און איבערצייגט אייך!

כשר לחג הפסח
אפילו למהדרין מן המהדרין
מצות און מצה עהל
מצה = בעקעריי
פון עלעקטריש-מע-כאַניש - היגיענישער
בהכשר הרב הגאון ר' ישעי' זלאַטניק
בחרב הגאון המובהק מהר"ם שליט"א האבד"ק גלאַיואַטשאַו.
ראַדאָם רינעק 8
י. ערליכמאַן.
ראַדאָם, רינעק 8.
מצות און מצה-מעהל
Adres: RADOM RYNEK 8.

עס איז נישט קיין סוד,
אַז דעם גרעסטען רעקאָרד שלאָגט נאָר
די פירמע רעכטמאַן רווינסקאַ 25 (I. p. Ark.)
וועלכע איז פערזאָרגט מיט אַ גרויסען און רייכען אויסוואַל פון
זומער-סחורה ווי אויך אַנצעגער און זומער-מאַנטלען
די שענסטע, אָריגינעלסטע און מאָדערנסטע מוסטערן פאַר מעסיגע און צוגענגליכע פרייזען בעקומט איהר נאָר ביי דער פירמע
רעכטמאַן רווינסקאַ 25
קומט און איבערצייגט אייך!

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נייע גאַרדעראָבעס, שניי-ווייסע פאָרהאַנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פאַרבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פאַרבערייַ און פּראַלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע
A. HEMPEL
Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskego 59
Traugutta 11
ווער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאַכמענישער אַרבייט.
ביליגע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאַנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראַלע: אַלטע שטאָדט 7 אָפיצ. טעל. 70-19
פיליעס: זשראמסקי 1, טראוגוטטא 11
זשעראַמסקי 21, זשעראַמסקי 59

מ. דעז.

לא רבית בצדקה

פערלאנגענדיג פון „טאז" 50 בעטלעך מיט'ן גאנצען אויסשטייער און א ספעציעלען לאמפ אהן שאטען פאר'ן שפיטאל איז זעלבסטפערשטענדליך אויסגעקומען צו איבערבייגען איהם, אז דאס נדיבות פון דער ראדאמער יודישער בעפעלקערונג איז גרויס ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. עס איז אבער געקומען דער מאמענט ומגלין לו האמת. ביי די פערענדיגטע אינטערהאנדלונגען די וואך מיט דער „טאז"-צענטראלע אין ווארשא האט גענומען אנ'אנטייל אונזער חשוב'ער בן-עיר, וועלכער שטעהט פאר דער פראגע בכל לבו ובכל כחו און אינטערעסאנט איז, וואס עס שרייבט ווענען דער ראדאמער נדיבות בנוגע דאס שפיטאל:

Sprawozdanie mnie zasmuciło i okazuje się że brat Józef miał rację, że Radom nie dorósł —

Jakto? całej parady zebrano zł. 6000 do zwrotu 4000 zł. więc całe zł. 2000, to zupełnie nie do uwierzenia!!

אלזא די אחינו בני ישראל פון ראדאם יוילען פערפעסטיגען דעם אל תבטחו בנדיבים בנוגע צו זיך אליין, ווייל מבחוץ קריגט דאס שפיטאל יא שטיצע פון נדיבי לב און די לעצטע טעג איז ציגעקומען א מתנה מבני עירנו. פון די ה"ה נארימבערסקי, גאלדפיין און ששעלאדוש פון גרויסען ווערטה. זיי בעשיינען די ווענד פון שפיטאל מיט דעקאראטיווע פליסקעס וואס וועט זיך כמעט אויסגלייכען מיט דעם שנשאר מחשבון הנ"ל.

עס וועט פיליכט זיין נישט ריכטיג פארצוווארפען דעם גאנצען כלל דעם „לא רבית בצדקה", ווייל פון יחידי עירנו פליסט אויך אפזערוויליגקייט. ווארום באמת זענען די היגע פאבריקען ווי כמיעלאוש, א. ראטענבערג אויך נישט געבליבען הינטערשטעליג, אבער די ויתיעצו על צפוניך אנשטאט צו צוהעלפען, זאגען בעסער לכו ונכחידם און שטעלען אויס אונזער שטאדט אזא אטעסטאט, ווי מיר לייענען דאס פריהער סאבאטירען די אימפרעזע פון דער „פורים-נאכט". שרייען, אז דאס שפיטאל איז נאר אויף א קורצע צייט, אז דער רעמאנט איז א קאסטבארעד, אז מען ברויך דאס שפיטאל נאר אויסצולאטעווען און אפילו דאס, ווארטען אז מען זאל דעם שפיטאל בודזשעט איינקאסירען דורך צ ו א נ ג'ס - מ י ט ל ע ן. דאס איז אלץ להרוס ולא לבנות. א שפיטאל, איז אנאביעקט, וואס האט א גרויסען ווערטה און מוז געלד-קאסטען מיט גראשענס קען מען א שפיטאל נישט אויפבויען און איך גלויב שכל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים.

מ'פאהרט בעקוקען די שפיטאל - בעטלעך.

אין צוזאמענהאנג מיט דער טראנזאקציע, וואס איז געשלאסען געווארען צווישען דער גמינע און שפיטאל-קאמיטעט מיט'ן ווארשאווער „טאז" בנוגע די 50 בעטלעך, פאהרען קיין ווארשא די דאקטוירים קליינבערגער און לצוי, וועלכע וועלען מאכען א לוסטראציע און זיך בעקענען פערזענליך מיט'ן כיח פון די דאזיגע בעטלעך.

צו די ראדאמער לאנדסלייט אין אמעריקא

ליבע ברידער און שוועסטער!

פון צייט—צו—צייט דערוויסט איהר זיך פון די ווענדונגען צו אייך, ווענען דער נויט פון אייערע ברידער אין אייער אלטער היים. מעהרסטענטייל זענען די ווענדונגען דער וועה-געשריי פון די זעלבע, וועלכע נויטיגן זיך אין דרינגענדע שטיצע צו לינדערן די טאג-טעגליכע נויט אין עלענד.

די אלע-הילפ'ס רופען שאפען פאר אייך אויף זיכער א קלאר בילד, אז די יודישע בעפעלקערונג אין ראדאם איז פערארעמט, אלענפאלס שאפען אדער העלפען מיט אייגענע מיטלען איז נישט מעגליך און דאס איז די טראגעדיע פון דעם יודישען ציבור אין ראדאם.

עס זענען פארהאן זאכען אין געזעלשאפטליכען לעבען און אין דעם לעבען פון כלל, וועלכעס טראגט נישט דעם כאראקטער פון טאג-נויט, אבער זיי זענען א דרינגענדע נויטווענדיגקייט צו שאפען, אויב זיי זענען נאך נישט דא. ווען זיי עגזיסטירן שוין יא איז א מאראליש פארברעכען אויב מ'פארנאכלעסיגט. מיר מיינען מיט דעם, דאס איינציגע יודישע שפיטאל אין ראדאם, וועלכעס איהר געדענקט נאך אויף זיכער — די גרויסע געביידע אויף די נייע-וועלט, ווי אזוי מ'רופט די גאס.

איהר געדענקט אויף זיכער דאס דערמאנטע יודישע שפיטאל, ווייל דאס איז נאך אויפגעשטעלט געווארען מיט 87 יאהר צוריק דורך אונזערע עלטער-זיידעס, וועלכע האבען דעמאלס מיט גרויס אפפערוויליגקייט דאס גרויסע ווערק צו זייער אייביגען רוהם געשאפען לטובת די יודען פון ראדאם און ארומיגע שטעדטליך.

מיט שפיטעלער אין פוילען איז לעצטענס אנדערש ווי איהר געדענקט פון אמאהל.

דאס ראדאמער יודישע שפיטאל — דער קרוין פון געזעלשאפטליכע טעטיגקייט ביי יודען אין אונזער שטאדט — איז אויף א צייט איבערגעגאנגען צום מאגיסטראט. אין דעם יודישען שפיטאל זענען קיין יודישע קראנקע כמעט ווי נישט געווען, ס'איז געווארען א שפיטאל פאר נישט-יודען.

לסוף האט מען עס געוואלט אין גאנצען איבערגעבען — ס'איז געפאלען א בשלוס צו פערמאכען עס, ליקווידירען און דאס הייסט ביי אונזערע בעדינגונגען, אז ס'איז געווען א יודיש שפיטאל וואס געהערט אבער צו דער געשיכטע...

וואס ס'הייסט א יודיש שפיטאל פאר דעם יודישען קראנקען פערשטייט איהר אזוי גוט ווי מיר דא, אז ס'איז א לעבענס פראגע פאר דעם גאנצען יודישען כלל. שטעלט אייך פאר דער קראנקער יוד — אין דער צייט פון זיין אומגליק — ווען ער איז לעבענס-געפעהרליך און ער געפינט זיך נישט אין קיין יודישע סביבה, ארומגערינגעלט פון אייגענע אנהויבענדיג פון דאקטאר ביז דער דינערשאפט. שטעלט אייך פאר די שטימונג פון דעם יודישען קראנקען. ביי אזא זאכלאגע, צי קאנען מיר בלייבען גלייכגילטיג, צי קאנען מיר זיך רעכנען מיט דער נויט אויף דער יודישער גאס, צי קאנען מיר זיך רעכנען, ווען אפילו די ראדאמער יודישע בעפעלקערונג איז נישט אימשטאנד צו טראגען די לאסט פון אויסהאלטען דאס שפיטאל אין אייגענע פערוואלטונג. און דריבער זאלען מיר רעזיגנירען פון דעם אלעם און אראפלאזען די הענד גלייכגילטיג פון רעזיגנאציע? „ניין"! זאגען מיר און איר וועט זיכער מסכים זיין מיט אונזער שטעלונג. מיר מוזן שטעלן די שפיטאל-פראגע אויף דער געהעריגער הויך, העכער ווי אלע טאג פראגען און מיר האבען טאקי געזאגט:

מיר וועלען נישט דערלאזען, אז דאס יודישע שפיטאל זאל אונטערגיין. מיר וועלען נישט דערלאזען, אז פינף און דרייסיג טויזענד יודישע נפשות פון ראדאם און אפשר נאך א גרעסערע צאל יודישע נפשות פון די ארומיגע שטעטלעך זאלן בלייבען אהן דער שפיטאל. הן אין דער צייט ווען זי איז נויטיג, ניין, מיר וועלען און קאנען נישט לאזען דעם יודישען קראנקען אויף הפקר, דאס וואלט געווען א פערברעכען! מיר מוזען דאס יודישע שפיטאל אבראטעווען, מיר מוזען עס דערהאלטען נישט געקוקט אפילו אויף אונזער קלאגענדיגען מאטעריעלען מצב. מיר ראנגלען זיך מיט אונזער טאג-נויט, אבער מיר מוזען אין אונזער פליכט געדענקען און מיר פאדערען דאס יודישע שפיטאל פאר דער יודישער בעפעלקערונג.

די פראגע פון אבראטעווען דאס יודישע שפיטאל האט זיך אונז איינגעגעבען. דאס שפיטאל ווערט דורך דער יודישער בעפעלקערונג איבערגענומען. ביי דער זאך זענען נישטא קיין מיינונג'ס פערשידענהייטען, אדער פארטיי-איינפלוסן אלע ראדאמער יודען זענען אין דעם בלוטיג פעראינטערעסירט און פארשטעהער פון אלע ריכטונגען, פארטייען און קלאסען נעמען אין דער אקציע אנטייל.

צוליב דעם גרויסען פליכט און אחריות פאר דער צוקונפט, האבען מיר דעם שריט געמאכט. אבער אין דער רוהיגע מינוט בעטראכטען מיר די אויפגאבען אויף זיך גענומענע ביים רעאליזירען די פליכטען, אויסהאלטען א שפיטאל, דערפיהרען עס צו א מעגליכען צושטאנד, וועלכעס איז געווארען פערנאכלעסיגט פון די ביז איצטיגע „פערזארגער". מיר מוזען מאכען א גרונדליכען רעמאנט, מ'מוז איינקויפען מעדיצינישע מכשירים, מ'מוז קויפען בעטלעך, בעטגעוואנד, ווירטשאפט-זאכען א. ד. גל. ווי אזוי וועלען מיר די אלע געלד-שוועריגקייטען אדורכברעכען, וואו וועלען מיר נעמען די מיטלען. בעזונדערס מיר קאנען זיך נישט קאמפראמיטירען פאר דער נישט-יודישער גאס, ובפרט ווען דאס איז א לעבענס-נויטווענדיגקייט!!!

מיר מאכען די גרעסטע אנשטרענגונגען אין אונזער שטאדט. מיר זאמלען געלד צווישען די יודישע בעפעלקערונג און מיר קאנען זיך נישט בעקלאגען אויף די ראדאמער יודען. יעדער איינער פיהלט דאס אחריות און העלפט מיט, מעהער ווי די כחות, אבער!.. אבער, צי וועלען מיר אלץ קאנען נאכקומען? צום באדויערען, ניין! ווי שטענדיג בלייבט איהר ליבע ברודער פון יענער זייט ים פאר אונז דער שטראהל פון האפנונג. בלויז ביים דערמאנען זיך, אז אין ניו-יארק, צי אין אנדערע שטעדט פון יענער זייט ים געפינען זיך הערליך ארגאניזירטע לאנדסמאנשאפטען פון ראדאמער יודען, וועלכע פארשען נאך און וואכען פאר דעם וואויל פון אונז דא, ביי דער דערמאנונג ווערט לייכטער אונזער געמיט. מיר באקומען מוט און מיט דעם גלויבען און צוטרוי צו אייך טרעטען מיר צו, צו דער וויכטיגער אקציע.

מיר מעלדען אייך פון דעם און מיר ערווארטען אייער בעדייטענדע מאטעריעלע — און ממילא מאראלע — הילף. מיר ערווארטען, אז אייער וואכזאמקייט וועגען אונזער לעבען און שאפען דא אין ראדאם, וועט ווירקזאם די פראגע פון דערהאלטען דאס יודישע שפיטאל נישט אבשלעפען — צי דורך א ספעציעלען קאמפיין, אדער דורך א אנדערען וועג, פאזיטיוו ערלעדיגען.

נאך וועט אייך דערגרייכען אונזערע ברכות און דאנקבארקייט פאר אייער פרישען הערליכען טהאט!

דער שפיטאל - קאמיטעט.

פיערראט — „נאש - פשעגלאנד".

ראסען טעאריע — אונטערן פארטעפיאן.

ווי אזוי האט יצקב זאק, א יונגער אדעסער יוד, וועלכער האט קיינמאהל נישט געהערט די פוילישע שפראך, נישט געלייענט די ווערק פון פוילישע דיכטער נישט געפיהלט דאס איינציגע וואונדערבארע בילד פון פוילישען הערבסט — געקענט אויפ'ן אינטערנאציאנאלען טורניי ארויסוויזן דאס טיפסטע געפיל פאר שאפענס גייסט, פון צוויי דראמען צוזאמענגעפלאכטן אין איין קאנצערט — פאלקס דראמע און אייגענע?

ווי אזוי האט דאס יונגע רוסיש יודיש מיידעל ראזא טאמארקינא, וועלכע האט אפילו נישט געקענט זיך פארשטעלען די שטימונג פון פוילישען סאלאן אויף דער פאריזער עמיגראציע, די אטמאספער פון ליידען און פאטריאטישע בענקשאפט באוויזען אמ'בילט'סטן, אמפילבארסטען איבערצוגעבן די מיט טרערן אנגעוועהטע שאפענס פראזן פון די צווייטע טייל פ-מאלל קאנצערט?

ווי אזוי האט געקענט דאס יודישע רוסישע מיידל, געבוירען און אויפגעצויגען אין פאראלישען סאוויעטן קלימאט אויסדריקען אזוי מייסטערהאפט דעם פאראלישען קלימאט פון שאפענס מוזיק ריטמיק און פאעזיע אויסבעהאלטענע און טאנץ-מאטיווען? אויף וואס פארא אופן האבען איהרע פינגער אזוי פענאמענאל אויסגעדריקט יעדען קלאנג, ארויסבעקומען יעדען טאן אזוי ווי פערל פון דעם גיכסטן מעלאדיען-לויף, האבען באוויזען אזוי סובטעל אקצענטירען יעדן ציטער פון געפיהל, וואס איז אויסגעדריקט אין שאפענס מוזיק?

מיט וועלכע ווענען האבען דעם יוד זאק און די יודישקע טאמארקינא אזוי דערנעהנטערט זיך צו פערשטעהן שאפענס נשמה? ווער וועט ענטפערען אויף די פראגע? ווער האט דורכגעדרינגען דעם סוד פון דער קונסט, טאלאנט און מיטעריום פון גאטס פונק, איבערפעלקערישע, איבערמענשליכע, איבערצייטיגע ארטיזם פעראייניגונג?

* * *

כ'האב אמאהל אין א ראסן-נאציאנאליסטישע צייטונג געלייענט: „שאפענס נשמה וועט קענען פיהלען נאר די נשמה פון א פאלאק".

דער אביעקטיווער אורטייל פון קאנקורס-געריכט האט נאכאמאהל אונטערגעשטראכען דעם אייביגען נישט געענדערטען אמת, שאפענס נשמה וועט קענען פיהלען נאר די נשמה פון ארטיסט אט דאס איז דער איינציגער אמת. נאך דעם אמת געפינען זיך אלע ראסען-טעאריעס ליגען איצט צעשמעטערט — אינטער'ן פארטעפיאן.

יוריש מ. ל.

די שוץ פון דער יודישער מינדערהייט*)

פון פּראָפ. שמעון דובנאָוו.

אין הערבסט 1936 האָט דער פעלקער־בונד בעשטימט אַ קאָמיסיע צו שטודירן די פראַגע וועגן אָנווענדן די גרונד־פּרינציפּען פון פעלקער בונד־פּאַקט. אין דעצעמבער 1936 האָט די עקזעקוטיווע פון יודישען וועלט־קאָנגרעס צוגעשטעלט דער דאָזיגער קאָמיסיע א מעמאָראַנדום, אויסגעאַרבייט פון ד״ר סטיפען וויז, אין וועלכען עס ווערט בעוויזען, אַז פערשידענע לענדער אין אייראָפּאַ האָבען איבער געוועזן אויף די דאָזיגע פּרינציפּען פון פעלקער־בונד בנוגע דעם שוץ פון זייער יודישער מינדערהייט. א רייה לענדער, ווי עס שטעלט פעסט דער מעמאָראַנדום, מאַכען נאָך — אין א גרעסערער אָדער קלענערער מאָס — די אַנטי־יודישע פּאָליטיק פון נאַצי־דייטשלאַנד, אַפילו אזעלכע וואָס האָבען זיך אין די פרידענס־אָבמאַכען מתחייב געווען צו אָנערקענען דעם פּרינציפּ פון פולער גלייכבערעכטיגונג פון זייערע מינדערהייטען. דער מעמאָראַנדום פאָדערט, אַז די שוץ פון די מינדערהייטס רעכט זאָל נאָכאַמאָל ערקלערט ווערען פאַר אָבליגאַטאָריש פאַר אַלע מיטגלידער — אויך פאַר די צוקונפטיגע — פונ׳ם פעלקער בונד.

דער דאָזיגער שריט פון יודישן וועלט־קאָנגרעס וועט אפשר אַרויסרופען א שמייכעל ביי די, וואָס לאָזען זיך פערבלענדען דורך די דרינגענדע פּראָבלעמען פון דער אַקטועלער ווירקליכקייט. מען הערט כסדר די טענה, אַז דער פעלקער־בונד איז מאַכטלאָז. ס׳איז שוין צייט צום אָבזאָגען זיך פון שטאַנדפּינקט, אז די איצטיגע חסרונות פונ׳ם פעלקער־בונד און זיין שוואכקייט, וואָס איז אַ פועל־יוצא פון געוויסע פּאָליטישע געשעהעניסען, וועט אייביג דויערען. דער פעלקער־בונד איז נאָך דער וועלט־מלחמה אַרויסגעוואַקסען נישט פון אַבסטראַקטע טעאָרעטישע פּרינציפּען, נאָר פון דעם זעלבסטדערהאַלטונג׳ס־געפיהל פון די פעלקער, וואָס האָבען מיט שרעק געטראַכט וועגען דער מעגליכקייט, אז די מלחמה־קאַטאַסטראָפע זאָל זיך ווידער איבער׳חזר׳ן. זאָל באמת אונטערגעהן דער פעלקער־בונד אין גאַנצן, ווי דאָס ווינשען די פאַשיסטען און נאַציס, וועט מוזען תיכף געשאַפען ווערען אַנ׳אַנדער פעלקער־בונד.

צוליב דעם טעם דאַרף מען אָנעמען די דערמאָנטע האַנדלונג פון יודישען וועלט־קאָנגרעס פאַר זעהר קלוג — אויב נאַטירליך זי וועט ווייטער דורכגעפיהרט ווערען ענטשלאָסען און ענערגיש. דער דאָזיגער שריט שטעהט אין אַנ׳אונמיטעלבאַרען צוזאַמענהאַנג מיט דער היסטאָרישער טעטיגקייט פון קאָמיטעט פון די יודישע דעלעגאַציעס אין יאָהר 1919 אין פּאַריז, אַ דאַנק וועלכער די רעכט פון דער יודישער מינדערהייט איז אינטערנאַציאָנאַל אָנערקענט און גאַראַנטירט געוואָרען אין די פרידענס־אָבמאַכען. די דאָזיגע גאַראַנטיעס זענען דער איינציגער יסוד, אויף וועלכען דאָס יודענטום קען זיך שטיצען אין קאַמף פאַר זיינע רעכט, ווי נאָר די רעגירונג פון אַ לאַנד וויל אָנריהרען די יודישע רעכט און די קאָנסטיטוציע פון דעם לאַנד שיצט נישט גענוג די דאָזיגע רעכט. דער פעלקער־בונד איז אונזער איינציגע אינסטאַנץ, צו וועלכער מיר קענען אַפּעלירען, ווען מען פערלעצט אונזער גלייכבערעכטיגונג וואָס איז פון איהר אליין גאַראַנטירט געוואָרען.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז נאָך דעם יורידיש־אויסגעצייכנעטן מעמאָראַנדום פון וועלט־קאָנגרעס דאַרפען קומען אויך מעשים. די טענדענץ פון איינציגע רעגירונגען צו באַפרייען זיך פון פעלקער־בונד, בכדי צו האָבען פרייע הענד לגבי די יודען, מוז ענערגיש בעקעמפט ווערען. צו דעם צוועק דאַרף מען זיך פערבינדען מיט די אַנדערע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען און צוריק אויפלעבען די אַלגעמיין־אייראָפּעאישע מינדערהייטס־יוניאָן, נאָך דעם ווי היטלער־דייטשלאַנד האָט אין יאָר 1933 געגעבען א טויט־קלאַפּ דער דאָזיגער אָרגאַניזאַציע און די האַלטונג פון די נאַצי־דעלעגאַטן האָבען געבראַכט דערצו, אַז די יודישע דעלעגאַטן האָבען בעשלאָסען אַרויסצוטרעטען פון דער אָרגאַניזאַציע. איצט קומט אויס צו פיהרען דעם קאַמף פאַר רעכט און גערעכטיגקייט אין אזעלכע בעדינגונגען, וואָס מען האָט זיך ביים שליסען דעם פעלקער־בונד־פּאַקט נישט געקענט אפילו פאָרשטעלען. עס האַנדעלט זיך שוין איצט נישט מעהר וועגען פערטיידיגען די גלייכבערעכטיגונג. מיר זענען איצט פיל בעשיידענער געוואָרען: מיר מוזען פערהיטען אונזער פשוט׳ע עגזיסטענץ געגען פּאָגראָמען, געגען בויקאָט, סיסטעמאַטישען טעראָר, וועלכער ווערט טאָלערירט פון געוויסע רעגירונגען.

עס איז דעריבער בעזונדערס צו בעדויערן, וואָס אין אזא קריטישע צייט געפינען זיך מענשען, וואָס רייסען אַרונטער די טעטיגקייט פונ׳ם יודישען וועלט קאָנגרעס, מחמת זיי זענען פּרינציפּיעלע געגנער פון געדאַנק וועגען יודישע נאַציאָנאַלע מינדערהייטען. איך מוז ליידער פעסטשטעלען, אַז צו די דאָזיגע געגנער געהערט אויך ה׳ סלאָזבערג, וואָס האָט זיך אליין, נאָך אין דעם פאַר־מלחמה׳דיגען רוסלאַנד, נישט ווייניג איינגעשטעלט פאַר א יודישע פּאָליטיק. איצט האָט פערעפענטליכט ה׳ סלאָזבערג אין גענפער „רעווי זשואיוו״ (יאַנואַר 1937) אַנ׳אַרטיקעל „מינדערהייטס־רעכט און יודישע פּאָליטיק״, אין וועלכען ער פּרובט צו דיסקרעדיטירען דעם וועלט־קאָנגרעס, וועלכער פעראייניגט די בעסטע כחות פונם אייראָפּעאישען און אמעריקאַנישן יודענטום. סליאָזבערג פאַלט אָן צוערשט אויף דער טעאָרעטישער הנחה, וואָס איך האָב אַרויסגעשטעלט אין מיינע שריפטען און רעפעראַטען, אַז די יודישע פראַגע דאַרף בעהאַנדעלט ווערען אינטערנאַציאָנאַל. צוליב אונפערשטענדליכע טעמים געפינט ער פאַר נויטיג אומצוקעהרען זיך איצט צו מיין רעפעראַט אויף דער ציריכער קאָנפערענץ פון יאָהר 1927, וועלכער שטעלט מיט זיך פאָר אַג׳עטאַפּ צום וועלט־קאָנגרעס. זיין פּאָלעמיק, בעזונדערס אין יענע טיילען, וואו זי איז געווענדעט געגען די געדאַנקען, וועלכע איך האָב ענטוויקעלט מיט דרייסיג יאָר צוריק אין מיינע „בריף וועגען אַלטען און נייעם יודענטום״, האָט פערשפּעטיגט לכל הפחות אויף 10 יאָהר. איך האַלט פאַר איבעריג צו בעניייען איצט די אַלטע דיסקוסיע. אויב איך שטעל זיך דאָך אָב אויף סליאָזבערג׳ס אויספיהרונגען איז דאָס כלל נישט כדי זיך צו פערטיידיגען, נאָר אויסשליסליך כדי קלאָרער צו פאָרמולירען די אויפגאַבען פון יודישען וועלט־קאָנגרעס.

אויף וויפיל מיין רעפעראַט אויף דער ציריכער קאָנפערענץ איז נאָך איצט אַקטועל — סליאָזבערג מאַכט איהם אפילו פאַר א „קאַזוס בעלי״ — וויל איך דאָ קורץ פאָרמולירען זיינע הויפּט־געדאַנקען.

1) דער קאַמף פאַר עמאַנציפּאַציע האָט אין מזרח־אייראָפּאַ און אין מערב־אייראָפּאַ אָנגענומען גאַנץ פערשידענע פאָרמען. אין מערב, וואו די יודען אין 19־טען יאָהרהונדערט זענען בעטראַכט געוואָרען נישט ווי אַ פאָלק, נאָר ווי א רעליגיעזע גרופּע אין די גרעניצען פון דער מלוכה, איז דער קאַמף פאַר עמאַנציפּאַציע געגאַנגען אונטערן צייכען פון אַסימילאַציע. די צאָהל יודען, וואָס זענען געווען גרייט צו בעטראַכטען די מאַסקע פון הערשענדיגע פעלקער, וועלכע זיי האָבען אָנגעטוהן, פאַר זייער אייגענעם אמת׳ן פּרצוף איז געווען זעהר גרויס. עס האָט זיך געשאַפען, ווי אין די אַמאָליגע צייטען, א מין מאַראַנען בעוועגונג. אין מזרח אייראָפּאַ פערקעהרט דאָרט האָבען געלעבט מיליאָנען יודען, וואָס האָבען זיך געהאַלטען פאַר א פאָלק און האָבען אָבגעהיט זייער נאַציאָנאַלע אייגענאַרטיגקייט און זייערע שפּראַכען (יודיש אין טעגליכען געברויך, העברעאיש אין דער ליטעראַטור). בעת עס איז געקומען די צייט פון זעלבסט־בעשטימונג׳ס־רעכט, האָבען זיי זיך דערקלערט אין די פערשידענע מזרח־אייראָפּעאישע לענדער פאַר א נאַציאָנאַלער מינדערהייט. און א דאַנק דער דאָזיגער פּאָליטיק האָבען זיי געקענט זיך שטעלן נאָכ׳ן סוף פון דער וועלט־מלחמה אונטער׳ן שוץ פון פעלקער־בונד.

2) אַמאָל איז דער קאַמף פאַר עמאַנציפּאַציע געפיהרט געוואָרען פון די יודען אין די איינצעלנע לענדער סעפּעראַט.

(ענדע זייט 4)

*) דער אַרטיקעל איז ערשינען אינ׳ם פעברואַר־נומער פון דער גענפער „רעווי זשואיק״

אוי, איז זי נעבעך ביטער!...

דערציילט פון א גליקליכען ראַדאָמער יוד.

פון י. אַבערזשאַנעק

א נס, איהר הערט יודען א נס איז מיר געשעהן, א נס, וואָס ס׳איז מיר געלונגען צו ווערען... א קבצן.

אז איך קוק אן די היינטיגע יודישע מאַגנאַטען וואָס פאַר א צרות זיי האָבען, מיט זייערע דאגות און האַרצקלאַפּעניש, און וואָס פאַר א טויט־שרעק זיי לעבען, האָב איך גרויס מיטלייד מיט זיי. ס׳האַרץ טוט מיר וויי קוקענדיג אויף זייערע זוירע פּנימער.

איך אליין בין דאָך אויך אמאָל געווען א יוד א נגיד. שייך צו זאָגען א נגיד! קיין גביר בין איך קיינמאָל נישט געווען ס׳האָט זיך מיר נאָך אויסגעדאַכט. א חלום געווען. ס׳איז געווען א צייט פון „געהויבען״, „געפאַלען״. האָט זיך ס׳ספּעקעל געהויבען, האָב איך מיך מיטגעהויבען, איז עס געפאַלען, בין איך מיטגעפאַלען. איר געדענקט דאָך מסתמא די צייט, ווען ס׳האָט זיך ביי אייך געהויבען, ווען יודען האָבען „געגנאַרט״ דעם דייטש, ווען סאַכאַריז איז געווען א „גאַש״ און פּאַווידלע א מאכל, ווען דאָקטוירים האָבען פאַבריצירט הויזען מיט איינצעלנע נאָגיוויצעס און אַדוואָקאַטען האָבען געניייט האַלקעס פון פּאַפּיר, ווען ברויט האָט מען געבאַקן פון שעטשקע מיט קאַרטאָפעל־שיילעכץ, און איר געדענקט דאָך זיכער ווי ווייבער און מיידלעך זענען געווען „מעוברת״ מיט רעשטלעך סחורה, מיט א טאָפּעל־טוך, אָדער גאָר — מיט א באַנקע נאַפט— איר געדענקט דאָך נאָך יענע „גוטע״ צייטען, ווען יעדער קבצן איז געווען א „מיליאַרדער״, יעדער שנאָרער האָט אָפּערירט מיט „שווערע מיליאָנען״. ווען איהר האָט דעם סטרוזש פאַר עפענען דאָס טויער אַריינגעריקט א „מיליאָן״, דעם קעלנער טרינקגעלד — א מיליאָן, דעם קינד אין חדר אַריין אויף צוקערלעך — א מיליאָן, און נישט געהאַט אויף שבת – ווער געדענקט דאָס נישט יענע „גאָלדענע״ צייטען!

אין יענע צייטען, ווען יעדער שלימזל איז געוואָרען א לייט, ווען ביי יעדן טויגעניש איז געוואַקסען, אין דער זעלבער צייט בין איך אויך געוואָרען א „מאַגנאַט״. כ׳בין געווען א קונה הכל. האָב מיך איבערגעוואָרפען פון איין בראַנזשע צו דער צווייטער. פון סאַכאַרין צו זייף צו קאַרביט, פון קאַרביט צו געשליסענע פעדערן צו גאַטקעס צו הויזען, פון הויזען צו זאָקן פון זאָקן צו האַלקעס – אייה, הערט איר איז דאָס געווען א צייטעל!—

מיינט איר דאָך, אז איך בין געווען גליקליך אויב איר מיינט אזוי, האָט איר א טעות. א קבצן איז דאָך נישט פון די גוטע זאַכן אָבער א גביר צו זיין איז נאָך טויזענד מאָהל ערגער, אז איך דערמאָהן מיך איצט פון מיינע נאַרישע צרות, לויב איך און דאַנק השי״ת וואָס איך בין צוריק א דלות.

ווי גאָר ס האָט זיך מיין יודענע געבראַכט אַז עס איז געוואָרען אביסעל היימליכער אין דער קעשענע, האָט זי פון גרויס שמחה באַלד באַקומען א „נאַסאַד״ אויף דער גאַל– האָט זי ביי מיר דערזעהען א פאַרטפעל מיט „קאַרמעלקע־פּאַפּירלעך״ איז איר געוואָרען „דושנע״. האָב איך איר געמאַכט א „זאַשטשיק״ מיט א הונדערט דאָלאַר־שטיק, און זי איז באַלד געקומען צו זיך—

וואָס רייכער איך בין געוואָרען, אַלץ מעהר איז זי געוואָרען אויס מענש. דאָס פלייש איז פון איהר געפאַלען; קילאָווייז יעדען טאָג איז זי געוואָרען דאַרער און דאַרער און געגעסן האָט זי לויט א „פּשעפּיס״ פון דאָקטאָר. גאַנצע טעג איז זי נישט געווען אין דער היים, אָדער זי איז געווען ביים דאָקטאָר מעסטען די „טשישניעניע״ אָדער ביים פריזירער אויף אָנדולאַציע. גאַנצע טעג איז זי אַרומגעלאָפען מיט אַנאַליזען. ווען מהאָט זי אָנגעקוקט איז זי געלאָפען מיט א „פּלעשעל״, און כסדר געהאַלטען אין איין שטודירען. וואָס איז דאָס אַזוינס „ביאַלקע״, און וואָס איז דער פּשט פון „קרישטאַליקעס״. האָט מען איהר דערלאַנגט אביסעל לאָקשען מיט יויך צו א זופּ, האָט זי אַרויסגענומען דעם „פּשע־

(ענדע פון זייט 3)
זייער גורל איז געווען אָבהענגיג פון יעטוועדער רעגירונג און פון יעטוועדער געזעצגעבונג. נאָך דער וועלט-מלחמה איז די יודען-פראַגע אויפן סמך פון די פרידענס-אָבמאַכען, וואָס האָבען געבילדעט די גאַראַנטיע פאַר די מינדערהייטס-רעכט, אריינגעטראָטען אין אַנ׳-אינטערנאַציאָנאַלע סטאַדיע. חי נאָר די יודישע רעכט פלעגט פערלעצט ווערען האָבען מיר געהאט די מעגליכקייט צו אַפּעלירען צום פעלקער-בונד, וואָס האָט געהאַט די פליכט אונזער גלייכבערעכטיגונג צו שיצען. איין ביישפיל פון דער נאָהענטסטער פערגאַנגענהייט קען קלאָר אילוסטרירען די בעדייטונג פון דעם דאָזיגען אַפּעלאַציע רעכט. בעת היטלער האָט אָפּגעשאַפט אין דייטשלאנד די יודישע עמאַנסיפּאַציע, האָבען די דייטשע יודען נישט געהאט קיין שום מעגליכקייט צו קעמפען אויפן אינטערנאַציאָנאַלען פאָרען געגען זיין אוננצועליך האנדלונג, מחמת די דייטשע יודען האָבען זיך נישט דערקלערט פאַר א נאַציאָנאַלער מינדערהייט און זייערע רעכט זענען נישט געווען אינטערנאַציאָנאַל גאַראַנטירט. אָבער די קליינע גרופּע יודען אין אויבערשלעזיען, וואָס געהערט גראָד צו דעם קאָנטראָל פון פעלקער-בונד, האָבען יאָ געהאט די דאָזיגע מעגליכקייט און האָבען דאָס מיט ערפאָלג דורכגעפיהרט, ווייל זיי זענען געווען אנערקענט אלס נאַציאנאלע מינדערהייט (די בערנהיים-פעטיציע פון יאהר 1933.)

3) אונטערן שוץ פון נאַציאנאלע מינדערהייטען פערשטעהען מיר קודם-כל דעם שוץ פון זייער יורידישער און בירגערליכער גלייכבערעכטיגונג, ווי אויך זייער נאַציאנאלע און קולטורעלע אויטאָנאָמיע. אין אייראָפּא, וואס איהר דראהט א סכנה פון א פאשיסטישער און נאציאנאל - סאציאליסטישער עפּידעמיע איז דער קאמף פאר אונבעריהרליכקייט פון פערזאן און אייגענטום פון יורען אנ׳אויפגאַבע, וואס שטעהט אויפן סדר היום. קיינמאל אפשר איז אזוי דרינגענד נישט געווען די נויטווענדיגקייט פון אנ׳אינטערנאציאנאלען שוץ פון יודענטום ווי איצט, ווען אין לענדער מיט א גרויסער יודישער בעפעלקערונג לעבט ווידער אויף דאס רעכט פון פויסט און עס נעהט די פערניכטונג פון א גאַנץ פאלק דורך באיקאט און טעראָר.

זיי האָבען גארנישט געטוהן חוי״ל ס׳איז דאָך נישט מעהר ווי א זערא.

דריי יונגע שילער מיט צוויי געפעלשטע פ. ק. אָ - ביכלער.

אין דער פ. ק. אָ-אבטיילונג אויף דער פּאָסט, נומער 1 זענען געקומען דריי יונגע קריסטליכע שילער אבנעמען געלד אויף א ביכעל. פאר׳ן אויסצאָלען האָט דער בעאמטער בעמערקט, אז די צחיי ציפערן, וועלכע פיגורירען אין ביכעל זענען נישט געשריבען פון איין האנד. ער האָט דאָן גענומען קאָנטראָלירען און דאָ האָט זיך ארויסגעשטעלט, אָז די קאָנטאָ פון דערמאָנטען פ. ק. אָ.-ביכעל בעשטעהט אינגאַנצען פון 2 זל. צו וואָס ס׳איז אבער צוגעשריבען א נול אויף 20 זל. די יונגעלייט האבען נישט מעהר פערלאנגט, נאר מ׳זאל זיי אויסצאהלען 8 זל. דער קאַסירער אבער האט זיך נישט געצאיילט און אפילו זיי נישט אויסמערקזאַם געמאכט, אָז די נול איז צוגעשריבען פון א צווייטע האנד, נאר גלייך טעלעפאנירט נאך פאליציי, וועלכע איז באלד אנגעקומען און די דריי יונגעלייט ארעסטירט.

בעת דער אויספארשונג האט זיך ארויסגעוויזן, אָז דאס זענען סטאַניסלאַוו יאַגעלא (15 יאהר אלט), טאַדעאוש גושקא (13 יאר) און טאַדעאוש יעניעץ (14 יאָהר אלט) אָלע האָבען זיך מודה געווען אז זיי האָבען צוגעשריבען צו דער 2 א זערא.

דערביי איז מען אויך געוואהר געוואָרען, אָז דאס איז נישט זייער ערשטער „ווישטעמפּ״, ווייל ערשט נים לאנג איז זיי געלונגען אויפ׳ן זעלבען אופן ארויסצופיהרען אין א טעות דעם בעאמטען פון פ. ק. אָ. אויף דער פאסט נומער 2 ארויסנעהמענדיג א געוויסע סומע אויף א געפעלשט ביכעל. זיי האבען געפרובט א צווייט מאל, אבער דא האט זיך זיי נים איינגעגעבען און מ׳האט זיי געכאפט ביי די האנד.

נאכן אבהאלטען זיי 24 שעה אין אויספארשונג׳ס-אמט, וואו ס׳איז צוזויפגעשטעלט געוואָרען א פראטאקאל, האט מען זיי ארויסגעלאזט.

יעצט וואַרט אויף זיי א פראצעס.

דריי סאָלטיסען, וואס האָבען נישט געקענט חשבון׳ענען

און דערפאר האט דאס געלד אנשטאט אין קאַסע פערבלאָנדזשעט אין זייערע קעשענעס.

אין ראדאמער קרייז-געריכט זענען דעם פערגאַנגענעם שבת געזעסען אויף דער בעשולדינונג׳ס-באנק דריי פערזאהן וועלכע האבען פערנומען דעם אַמט פון סאלטיס אין דער גמינע ליפּסק הינטער ראַדאם.

אלע דריי געוועזענע סאָלטיסען זענען בעשולדיקט געוואָרען אין דעם, אָז זיי האבען אין די צייטען פון זייער אַמטירען אויסגעפיהרט דעפראודאַציעס אויף געוויסע סומעס. אזוי האָט דער סאלטיס קאלענדרא, איינקאסירענדיק פאר פּאָדאַטקעס ביי די פויערישע איינוואוינער, זיך צוגענומען 1911 זל. דער צווייטער קראַטשאַן 110 זל. און דער דריטער העבא 181 זל.

ווען די מיסבראויכען זענען קאָפּויער געשווימען האָבען די סאָלטיסען אינגאַנצען געדעקט דאָס געלד, וואָס האָט געפעהלט אין דער קאַסע. אָבער טראָץ דעם זענען זיי געוואָרען צוגעצויגען צו געריכטליכע פעראנטוואָרטליכקייט. זיי האָבען זיך מודה געווען, אָבער דערביי האָבען זיי זיך פערענטפערט, אָז זיי קענען זיך שוואַך אויף מלאכת-החשבון און זיי חייסען אליין נישט ווי אזוי ס׳זענען ענטשטאַנען די „בראַקיס״ אין דער קאַסע.

דאס געריכט האט נאכ׳ן אויסהערען די עדות פערמשפּט קאלענדרא אויף א יאהר תפיסה און די איבריגע צוויי אויף 6 מאָנאַטען. אזוי חי זיי זענען נאָך קיינמאהל נישט געווען בעשטראַפט אין זענען נאָך דערצו אַנאַלפאַבעטען, האט רקס נעריכט אָבגעלעגט די שטראַף זייערע אויף דריי יאהר, אוועקנעהמענדיג ביי זיי די עהרען און בירגער-רעכט אויף 5 יאָהר.

פון צענטראַלען האַנדווערקער - פערבאַנד

(קאָמוניקאַט.)

פערגאַנגענעם דינסטאג איז פארגעקומען א גרעסערע קאָנפערענץ פון פאָרשטעהער פון אלע פאכען, גערופען דורך דער פערוואַלטונג פון האנדווערקער-פערבאנד, אין צוזאמענהאנג מיט דער גרויסער ווערביר-אקציע, וואס די פערוו. האט אינטערנענומען אדורכצופיהרען ביי די יודישע האנדווערקער פון אונזער שטאט.

נאָך דעם ווי דער פארזיצער נימפעל ערקלערט דעם צוועק פון דער קאָנפערענץ ענטוויקעלט זיך א לעבהאפטע דיסקוסיע וועגען דעם אופן ווי אזוי די ווערבירונגס-אקציע זאָל פארקומען. אין רעזולטאט פון דער זאכליכער דעבאטע ווערט געוועלט אנ׳אלגעמיינע ווערביר-קאמיסיע אין פאלגענדען בעשטאנד: איידעלבוים, לענגא, האר, מארקוס, ראזענצווייג, וויינשטאק, ראזענבוים, פעלדמאן, גלאנצשפּינעל, און מצד דער פערוואלטונג א. יאמער און י. ליבמאן.

אויף דער זעלבער קאָנפערענץ איז אויפ׳ן פארשלאג פון ה׳ ראזענצווייג בעשלאסען געוואָרען, צו עפענען ווי אמגעכסטען די ביבליאטעק פון האנדווערקער-פערבאנד.

די פעדוואלטונג פון יודישען האנדווערקער-פערבאנד האט דעם טיעפען גלויבען דאס מיט דער אנגעהויבענע אקציע וועט נעלונגען צו ארגאניזירען א שטארקע און איינהייטליכע האנדווערקער-ארגאניזאציע.

פאַרלייכטערונג פאַר ליידענדע!
ביי רעאומאטיזם, אטרעטיזם, נערווען-ווייטאָגען, אישיאַס און אנד.
ווירקט ראדיקאל די איינרייבונג
„EMBETA - STAWOLIT“ Rej 39
Mgr. W. Padzierskiego
פארקויף אין די אפטייקען און אפטייק - סקלאדען
Fabr. Chem. „Pharmachemia“, Bydgoszcz.

פיס״ און גענומען שטודירען, צי ס׳קען זיך דערפון נישט מאַכען קיין „צוקשיצע״. צי פון די לאָקשען וועט זיך איהר נישט מאַכען קיין „וואַפנע״. און וואס מיינט איהר, איז געווען דער סוף? דער סוף איז געווען, אז אזוי לאנג ווי זי האט געשפּירט ביי מיר א פאַר דאָלאַר אין טייסטער, אזוי לאַנג איז זי געווען חרוב הויט און ביין, און דער סוף איז געווען אז פון איהר איז געוואָרען א דאַרער אויסגעטרוקענטער לולב.

און איך אליין! מיט מיר מיינט איר איז געוועזען בעסער! אזוי לאַנג ווי איך האָב געהאט א געשוואָלענעם טייסטער, אזוילאַנג בין איך געווען אויף געהאַקטע צרות. האָב נישט געהאט קיין מנוחה, וואָס טוט מען מיט׳ן געלט? יאָ קויפען נישט קויפען, צי וועט פאַלען, צי וועט זיך הייבען? פיינאַכט האט זיך מיר געחלומט פון גנבים, רויבערס, און איצט — משפחה! גאַנצע טעג האָבען זיך געשיט: מומעס, פעטערס, עלטער-פעטערס און געשוועסטער-קינדער פון זיבעטען-שטאָק, איצט חתנים און כלות פון מיין צד און פון מיין חייבס צד, יעדער האט מיך געשאָלטען מיט ביטערע קללות:

— שמאָלץ-בייכער, א פערשווינדעניש זאָל אויף ענק קומען!

—לאָקשען מיט יויך מיט געבנזענע פיסקעס וועט עך פרעסען אין דער וואָכענס און מיר וועלען דאַרען! — אז דאַרען זאָלען ענק די קעפּ, טאָטע זיסער אין הימעל!

אָט אזעלכע „מי שברך׳ס״ האט מען מיר געמאַכט גאַנצע טעג. נישט חי, נישט ווען, האט אנ׳אַנדערער קרוב „אויפגערופען״. איך האָב געטיילט און זיי האָבען — געשאָלטען.

נו, וואָס טוט גאָט? חייזט ער א נס, און לייזט מיר אויס פון מיינע נגידישע צרות. דעם ספּקולאַנטאָר צופּויצער און די בעלי-חובות דערנאָך בין איך אויסגעלייזט געוואָרן פון די אלע שלעק און צרות. איצט בין איך שוין געבליבען השי״ת א יוד א קבצן, אנ׳עני ואביון מנוולו, א דלות פון זיין ליבען נאָמען, און ס׳איז מיר „וואוויל״ ווי די וועלט... מיין יודענע איז צוריק געוואָרען א מענש. זי קריגט מעהר נישט קיין „נאַפּאַדפּן״. ס׳איז איהר קיינמאָהל נישט „דושנע״. זי ליגט נישט ביים דאָקטאָר. און האט נישט קיין „משישניענימ״ זי האַקט יעדען טאָג אריין א „יושקע״. זי לינט נישט ביים דאָקטאָר, און דער „צוקשיצע״. און פאר קיין „וואַפנע״. פון די יושקעס ווערט זי מיט יעדען טאָג דיקער און ברייטער, און איך? איך לעב מיר אָפּ א „לאַכטיג לעבען״. כ׳האָב נישט קיין דאגות, כ׳האָב נישט מורא פאר קיינעם. כ׳שלאָף רוהיג. ס׳חלומט מיך נישט פון קיין גנבים און פון קרובים. כ׳עס מיר אָפּ די קאַרטאָפליאַנקע בנעימות. קיינער שטלט מיך נישט. קיינער זידעלט מיך נישט. מיטוואָך האָב איך נישט אויף דאָנערשטאָג, און פרייטאָג האָב איך נישט אויף שבת — און ס׳איז מיר וואויל ווי די וועלט!..

אקעגען וואָס דערצייל איך דאָס גראָד איצט? איך דערצייל דאָס אקעגען די היינטיגע גבירים. אויב איך האָב אַמאָליגע יאָהרען געהאט נגידישע צרות, האָבען די היינטיגע נגידים נאָך גרעסערע צרות היינט איז זיי נעבעך נישט מקנא צו זיין. די היינטיגע וואָך קום איך אריין צו א היגען נגיד, ליגט ער אין בעט פערבינדען דעם קאָפּ און סטענקעט. פרעג איך איהם:

— ר׳ פּינטשע, וואָס סטענקעט איהר? איהר זענט חלילה קראַנק?

— יאָ זאָגט ער, אייך איז וואויל, איהר האָט נישט וואָס צו זאָרגען.

און וואָס האָט איהר צו זאָרגען? איר זענט ב״ה א יוד א נגיד.

— אָט טאָקע דערפאַר — האָט ער א טיפען זיפץ געטון, — נישט געפרואווט זאָל איהר ווערען מיט דעם טעם פון היינטיגע נגידים, אויספיהרען טאָר מען נישט:דעוויזען-שפּערע. אין דער גאַס מוז מען גיין מיט ליידיגע קעשענעס האנדלען ווילט זיך נישט, כ׳וויל נישט מ׳זאָל זאָגען, אז איך „פאַרכאַפּ״ דעם האנדעל... דעם זוהן שיקען שטודירען האָב איך נישט קיין חשק. זאָל ער מיר נישט זיין קיין גרויסער חכם, און זאָל ער מיר נישט אהיים קומען מיט א „אָפּענעם״ קאָפּ... נישט איך עס, נישט איך שלאָף. נישט געפרובט זאָלט איהר ווערען מיט דעם היינטיגען נגידישקייט.

איך האב מיט איהם מיטגעזיפצט. אנאומגליקליכער מענש נעבעך. ס׳איז א קללה פון גאָט. א ביטערער רחמנות אויף איהם. בעת מעשה האָב איך מיך דערמאָהנט אין יענער צייט, ווען איך בין נישט היינט געדאַכט. געווען אין ווין „פּיטערע לאַנע״, אין מייגע צרות און אין מיין חייבס צרות. ער האט געסטענקעט, און איך האט איהם געטרייסט:

—זייט אייך נישט מצער ר׳ פּינטשע, גלויבט מיר, אז אייערע „צרות״ חעלן זיך אויך — אזוי ווי מיינע — אמאל ענדיגען. איהר וועט אויך בקרוב ווערען אָ יוד א קבצן. און ס׳וועט אייך זיין גוט און וואויל, פונקט אזוי ווי מיר. איהר וועט אויך — אזוי חי איך — נאָך חיסען פון א רוהיג, גוט לעבען... א יוד מוז האָבען בטחון!

חען איך בין ארויס, האָב איך צו מיר געזאָגט:

— אוי, איז זיי נעבעך ביטער!..

ראַדאָמער יודען פון אַ מאָהל

טיפּעז, געשטאַלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

מען רעכט זיך אויף פּאגראמען אין ראדאם

אויפ'ן וואהעל ביי די טישלער האט זיך בעוויזען א קאצאפּ.

87.

ווען די רוסישע רעוואלוציע האט געהאלטען אין איין שטייגען און וואס אמאהל אלץ טיפער און ברייטער אריינגעדרונגען אין די מאסען אין אלע עקן פון רוסלאנד, האט מען אין פּעטערבורג אין דער רעזידענץ-שטאדט פון דער צארישער מאנארכיע, זיך דערשראקען. מ'האט זיך דארט איבערצייגט, אז דאס איז גארנישט קיין שפאס, נאר די זאך ווערט ערנסטער פון טאג צו טאג. אין צארישען הויף איז מען געווארען בעזארגט און מען האט זיך דארט פערזאמעלט אויף עקסטרע בעראטונגען, וואס האבען זיך פערצויגען גאנצע נעכט. אלע מיניסטארען מיט די שפּיצען פון דער ראמאנאָוו - דינאסטיע האבען זיך גוט געבראכען די קאפּ ווי אזוי מען דערשטיקט די פרייהייט'ס - בעוועגונג, וואס האט זיך צעגאסען ווי א צובושעוועטע פערפלייצונגס כוואליע איבער רוסלאנד און איבער אלע לענדער, וואס זענען געווען אונטערטעניג דער צארישער קרוין.

אויף די קייזערליכע בעראטונגען האט מען קודם כל בעשלאסען אנצווענדען די שארפסטע רעפּרעסיעס געגען די סאציאליסטען, די דראקאנישסטע מיטלען, ביז תליה און די אונמענשליכסטע פייניגונגען. מ'האט צו דעם צוועק פערגרעסערט די פּאליציי, פערדאפּעלט די זשאנדארמעריע, פערשפּרייט א שפּיאנאזש-נעץ, דורך ווערבירען אהן א שיעור געהיים-אגענטען און פּראוואקאטארען פאר דער „אכראנע". דערצו האט מען געשטעלט אויף די פיס דאס מיליטער אלס רעזערוו-כחות פאר דער פּאליציי. אבער דאס אלעס איז פאר די צארישע הענקער געווען ווייניג. ס'איז אויפגעשטאנען א גאנצע מחנה פּאטריאטען אין טרייע דינער פון ניקאליי, וועלכע מ'האט דאן גערופען שווארץ-מאהניקעס (טשארנא סאטניא) און אט די דאזיגע שווארצע און פינסטערע רעאקציע האט צו די אלע אונטערדריקונג'ס-מיטלען אויפגעטוהן א נייעם טייוולאנישען פּלאן: יודישע פּאגראמען. די די שווארץ-מאה'דיגע כנופיא איז ארויס מיט א יעלה, אז די גאנצע רעוואלוציע איז א יודיש שטיקעל ארבייט, וואס איז אויסן ארויבצוזעצען דעם צאר פון טראן און אומברענגען מאטושקא ראסיא; אז די יודען ווילען פערכאפּען די מאכט און ווערען די הערשער איבער'ן גרויסען רוסישען פאלק. עס איז אלץ ארויפגעווארפען געווארען אויף יודענס קעפּ און מ'האט די יודען פּראנטווארטליך געמאכט פאר'ן פערגאסענעם רוסישען בלוט אין דער רעוואלוציע. אויך די רוסישע מפּלה אין דער יאפּאנישער קריעג האט מען צוגעשריבען די יודען און פאר דעם אלעם האט די „טשארנא סאטניא" גערופען דאס רוסישע פאלק זאל זיך בלוטיג נוקם זיין אין די יודען.

די דאזיגע פינסטערע אגיטאציע האט נישט געלאזט לאנג ווארטען אויף זיך. אין א גאנצע רייהע שטעדט אין רוסלאנד זענען אויסגעבראכען שרעקליכע פּאגראמען. די יודישע שחיטות אין קישעניעוו, אדעס, כערקאוו און האמעל האבען אויפגערודערט די וועלט. שפּעטער האבען זיך איבערגעטראגען די פּאגראמען נעהנטער קיין פּוילען און ס'איז געקומען די רייה אויף ביאליסטאק, און שעדלעץ. אין כמעט אלע ערטער האט דאס רוסישע מיליטער אליין געמאכט די פּאגראמען, נאר כדי דאס „שענער" צובעפּוצען, אז ס'זאל הייסען אז דאס „פאלק" טהוט עס אויס נקמה אויף יודען, נאך דער אויסניכטערונג און נאכ'ן צוריק בעקומען דאס פּאטריאטישע בעוואוסטזיין — האט מען אריינגעצויגען אין בלוטיגען שפּיעל די סאמע אבגעשטאנענסטע און ווילדעסטע עלעמענטען פון רוסלאנד, ווי קאצאפען, קאזאקען, סיביראקעס, וכרומה נאך אזעלכע פראים, וועמען ס'איז געווען לייכט אויסצוקאכען דאס בלוט און דערפיהרען זיי צו די גרויזאמסטע בארבארישקייטען.

די גיפטיגע זריעה פון די שווארץ-מאה'ניקעס האט געגעבען א בלוטיגען שניט. אין דעם ים בלוט אין וועלכען מ'האט דערטרינקען די רוסישע רעוואלוציע, זענען אויך געווען גאנצע טייכען יודיש בלוט.

עס איז שווער צו שילדערן די אימה און פּחד אויף אלע יודען אין רוסלאנד און פּוילען, וואס ס'האבען אנגעווארפען די יודישע פּאגראמען. גאנצע יודישע שטעט האבען זיך יעדען טאג גערייכט, אז אט, אט, ברעכט אויס וואו אגדערש א פּאגראם. מ'האט מורא געהאט פּסו'ם די נאכט איבערצושלאפען. מ'האט זיך געקורטשעט אין די שטובען און מ'האט געציטערט פאר יעדען שאָרך.

איבער א סך יודישע שטעדט האט זיך געטראגען די מיט טויט-שרעק-אנגעזאפּטע בשורה, אז עס קומען, אז עס געהען אהער קאצאפּען פון טיפען רוסלאנד מיט מעסערס און העק, מיט זעק און פיהרען, צו שחט'ען יודען און בערויבען זייער האב און גוטס.

אזעלכע ידיעות זענען אויך אנגעקומען אהער קיין ראדאם. נישט צווישען פון וואגען און פון וואס, האט איבער דער גאנצער שטאדט גענומען קלינגען, אז די קאצאפען געהן, און, אז זיי געפינען זיך שוין נישט ווייט פון ראדאם; אז מ'האט זיי שוין געזעהען דא און דארט. און מענשען האבען שוין געוויסט צו דערצעהלען, ווי זיי זעהען אויס און מיט וואס פאר א רוגזה זיי מארשירן אהער.

איינמאל, דאס איז געווען ווינטער-צייט, איז אויפ'ן וואהעל געווארען א מהומה, א פּאניק. עפּעס א „דזיאד" האט זיך בעוויזען ביי די טישלער, וואס האט גערעדט רוסיש און דערצעהלט, אז ער שלעפּט זיך פון ווייט, חיים, אזש פון די רוסישע סטעפּעס צו פיס און ער בעט מ'זאל אויף איהם רחמנות האבען און איהם עפּעס שענקען. מ'האט נישט מעהר געברויכט הערען ווי אזעלכע ווערטער. אויגענבליק האבען זיך פערזאמעלט ארום דעם „דזיאד" אלע טרעגערס און פוהרמאנעס, וועלכע האבען איהם גענומען בעקוקען פון קאפּ ביז פיס. און אזוי ווי ער איז געווען ווירקליך ענליך צו א רוסישען קאצאפּ לויט זיין גאנצען הילוך און פּערוואקסענקייט, האבען זיי איינגעפינען, אז דאס איז איינער פון יענע קאצאפּען, וואס געהען אהער קיין ראדאם מיט מעסערס און קינדזשאלען; אז ער איז אן'אויסשפּירער געשיקט פון יענע חברה, ער זאל זיך פריהער אומקוקען וואו די יודען זענען צו-מעהרסט בעוואהנט אין געדיכטע מאסען. דער חשד פון די יודישע טרעגערס האט זיך נאכמעהר פערשטארקט, ווען צום אנגעלאפענעם געזעמל מענשן האט זיך צוגעשארט דער סטארשי-סטראזשניק וולאדימיר קאלבאסאוו און מיט זיינע כיטרע, קאציקשע אויגען אנגעהויבען פינטלען אהין און אהער, אויף אלע זייטען. ער האט זיך אריינגעשטיפּט מיט די עלענבויגענס און באלד איז ער געשטאנען אויג אויף אויג מיט'ן „דזיאד" צו וועלכען ער האט געשמייכלט מיט די גסדרעטסע יואנספּלטך ארויף און איהם געקלאפּט אין דער פּלייצע מעשה גוטער-ברודער:

— א קאצאפּ, א יא? אייערע ברידערלעך קומען דא באלד אונטער, וואס נישט? זאגט, האט נישט קיין מורא. אמת יא זיי האבען אייך אהער געשיקט, נו זאגט, אז ס'איז אזוי —

דער „דזיאד" איז געווארען צוטומעלט. ער האט נישט פערשטאנען וואס דער סטארשי סטראזשניק מיינט און ער האט איהם אנגעקוקט מיט א פּאר קעלבערנע אויגען, נישט זאגענדיג יא און נישט זאגענדיג — ניין.

קאלבאסאוו איז געווען א געריבענער יונג. ער האט געוויסט אונטער וואס פאר א פּאניק שטימונג די יודען לעבען. ער האט שוין פריהער געוויסט, אז די יודען ריכטען זיך אויף קאצאפּען און ער האט אויסגענוצט די געלעגענהייט, וואס די יודן זענען בעהערשט פון אזא טויט שרעק. ער איז כסדר געקומען אין זיינע בעקאנטע יודישע געשעפטען און מיט זיין גניבה'ש שמייכעלע זיי בערוהיגט:

— ניטשעווא ניע בודיעט. איך קאלבאסאוו וועל נישט דערלאזען. איך וועל שוין זעהן מיינע סטראזשניקעס מיט מיינע סאלדאטלעך זאלען געבען צו שמעקען פולווער די קאצאפּען, ווי נאר זיי וועלען אריבערטרעטען די שוועל פון דער שטאדט. זייט רוהיג, האט נישט קיין מורא, איך לעב נאך. כ'האב שוין גערעדט מיט די פּריסטאווען און מיט'ן פּאליצמייסטער, אז מען דארף זיי די פּאגראמשטשיקעס אנברעכען די ביינער. ראדאם איז נישט האמעל, נישט ביאליסטאק און נישט - שעדלעץ —

אזוי רעדענדיק האט קאלבאסאוו דערוויל ארויפגעווינקען מיט זיינע קעציקשע אויגען, צו די שענק מיט כחורות און דרך אגב, גלאט אזוי, נעפּרעגט וויפיעל דאס קאסט און וויפיעל יענץ איז ווערטה. די יודישע סוחרים האבען שוין פערשטאנען, וואס ער מיינט און זיי האבען איהם פערפּאקט שענע „פּאקונקעס" און נאך נעדאנקט איהם פאר זיינע בערוהיגונג'ס-ווערטער.

אזוי איז קאלבאסאוו געגאנגען פון געוועלב צו געוועלב און ארויסגעטראגן פון אומעטום פּעקלעך. ער איז געווען פון אלע זייטען בעהאנגען און בעלעגט מיט פּעק, פון קאלאניאל ביז די בעסטע מאנופאקטור-שטאפען. ווייל געוויסט האט מען, אז ער טיילט זיך מיט די פּריסטאווען און פּאליצמייסטער, האט מען איהם נישט נעפרעגט, וואס און וויפיעל ער וויל און מען האט נישט געקארגט און געגעבען וואס מעהר, אז ס'זאל קלעקען פאר אלע.

די יודען האבען געוויסט, אז דאס פּרעסט מען ביי זיי אויס אונטער'ן דרוק פון מורא. זיי האבען אויך געוואוסט, אז די שעה זאל נישט זיין דערביי און ווען די קאצאפּען זאלן אריין אין שטאט וועט קאלבאסאוו זיין א קנאפּע ישועה, אפילו מיט די פּריסטאווען פון ביידע צירקלען און מיט'ן פּאליצמייסטער. דאך האבען זיי אנגעשטופּט די קעשענעס זייערע, ווייל ס'קען נאך זיין ערגער און דאן קען קאלבאסאוו מיט זיינע אויבער - הארען אליין נאך אנווייזען די פּאגראמשטשיקעס וואו און וואס.

דעריבער, אז קאלבאסאוו האט יעצט בעמערקט דעם אומבעקאנטען „דזיאד" מיט'ן עהנליכען אויסזעהן צו א קאצאפּ האט ער איהם שוין נישט אבגעלאזט און ווען יענער איז געשטאנען ווי א תם, אין מיטען ראד פון די אנגעלאפענע יודען ביי די טישלער אויפ'ן וואהעל און געשוויגען, האט איהם קאלבאסאוו צעטרייסעלט, און, איינקלאמערנדיג די אקסלען פון „דזאד" און זיינע גראבע געזונטע לאפּעס, האט קאלבאסאוו איהם צעקוועטשט די ביינער, אז יענער האט זיך אזש פערקרימט פון וועהטאג און אויסגעגלאצט די אויגען אזוי, אז די שווארצע אפּלען זענען אריין טיעף אין קאפּ און ביידע אויגען-לעכער זענען געווארען פול מיט איין שטיק צעגאסענע ווייסלעכן מאסע.

קאלבאסאוו האט איהם דאן טיעף אריינגעקוקט אין די אויגען און איהם געשאקעלט ווי א האלב איבערגעבראכענער צחיינ:

— פּארוואס זאגסטו נישט, אז ס'איז אמת! זאג, אז דיינע ברידערלעך געהען אהער קיין ראדאם. כ'חיים, אז דו ווילסט נישט זאגען. מ'האט דיר אזוי בעפוילען אבער קוים זאגסטו נישט אזוי, וועל איך דיך צעקוועטשן ווי א פלוג. הערסט דו קאצאפּישער פּאגראמטשיק, צי ניט?

דער „דזיאד" האט דאן גענומען שטאמלען: נו, יא, זיי געהען, זיי געהען. אזוי ווי זאמד און ערד זענען זיי. כ'האב זיי געזעהן. זיי זענען שטארק און גרויס און קאלבאסאוו האט טריאומפירט: נו איהר זעהט. ביי מיר האט ער געמוזט רעדען און בעת מעשה זיך געטראכט, אז אט באלד יועט ער אריבערלויפען צו די יודישע סוחרים און זיי מבשר זיין, אז איין קאצאפּ איז שוין דא און די רעשט קימען אונטער אט, אט א ליאדע שעה און זיי, די יודען, וועלען איהם ערשט דערלאנגען די אמת'ע גוטע זאכען.

די יודישע טרעגערס און פוהרמאנעס האבען נישט געווארט ביז קאלבאסאוו וועט פערענדיגען דעם פערהער פון „דזיאד". וועלכען ער האט שוין געהאט בעפרייט פון זיינע שטארקע, גראבע הענד און זיי האבען זיך א נעם געטוהן און צעשלאגען דעם קאצאפּ מכות-רצח, אז ער איז שיער נישט געפאלען א טויטער אונטער זייערע הענד. ס'האבען זיך געהויבען פייפען און קלאפּעס, אז קאלבאסאוו אליין איז קוים אנטלאפען מיט'ן לעבען.

און אין דער גאנצער שטאדט איז כהרף-עין זיך צעלאפען ווי א שטורעם-ווינד די שרעקליכע נאכריכט, אז די קאצאפען שטעהען אונטער ראדאם און אז איינער פון זיי האט זיך שוין בעוויזען ביי די טישלער, אין וועמען מ'האט זיך צום ערשטען נוקם געווען און אונטערגעשלאגען גוט די זייטען, אז ער וועט שוין אנזאגען זיינע ברידערלעך, אז יודען קענען אויך דערלאנגען.

ערעפנונג פון דער קרעדיט-קאסע ביים דעטאליסטען אין קליינהענדלער - פערבאנד.

זונטאג אווענד האט זיך פערזאמעלט א גרעסערער עולם אין לאקאל פון קליינהענדלער - פערבאנד, וואו ס'איז פארגעקומען די ערעפענונג פון דער קאאפעראטיווער באנק.

די ערעפנונג האט געטראגן אבעשיידענעם פייערליכען כאראקטער, אייף אזוי פיעל, אויף וויפיעל מען קען זיך ערלויבן ביי די היינטיגע בעדינגונגען און די „פרעליכע" יודישע שטימונגען אין אלגעמיין.

דאס איינלייטונג'ס-ווארט האלט פרעזעס סאלאמאן לעווין, וועלכער שטעלט זיך אב אויספיהרליכער וועגען די ציעלען און די אויפגאבען פון דער נייער געשאפענער קרעדיט-באנק ביים קליינהענדלער-פערבאנד. ה' לעווין שילדערט די שווערע לאגע פון קליינעם יודישען סוחר און פון יודישען סטראגאן, וועלכע ברעכען איין און גליטשען זיך ארויס פון זייערע עקאנאמישע פאזיציעס. זייער מצב א'ז פשוט קאטאסטראפאל, צו וועלכען מ'קען נישט און מ'טאר נישט בלייבען גלייכגילטיג, און מען מוז זיי העלפען אין דער פארם פון געבען זיי ביליגען קרעדיט, כדי זיי זאלען קענען פון זייערע שווערע הארעוואניע אויסשלאגען די בעשיידענסטע חיונה.

דער קרעדיט, האט אויסער א מאטעריעלע, אויך א מאראלישע בעדייטונג, ווייל די ארימע יידישע קרעמער און סטראגאניאזשעס, וועלכע שטעהען אין א שווערן קאמף פאר זייער עגזיסטענץ, אין א קאמף מיט אנ'איבערוויגענדן כח, וואס וויל זיי אבשווענקען פון דער אויבערפלאך — זעהענדיג די אונטערשטיצונג, די פעראינטערעסירונג מיט זייער פערצווייפעלטען גורל פון יודישען כלל, ווערט געשטארקט דערמיט זייין מוטה און זייער האפנונג, אז זיי וועלען אפשר איבערהאלטען די ביטערע צייט און פארט קענען בלייבען שטעהן אויף די פיס. מיט ביליגען קרעדיט קען מען זיי אין א געוויסער מאס העלפען אין זייער נויט און גלייכצייטיג איז עס א מאראלישע שטיצע אין זייער איינזאמקייט, אין זייער פערלאזענקייט.

די ראדאמער יודישע קליינהענדלער האבען זיך שוין לאנג געווינש'ט אין אזא קרעדיט-קאאפעראטיוו, ווייל שטענדיג זענען זיי די, וועלכע פילען זיך געקוועהלט און לעכצען נאך א ביסעל געלד צו בעלעבען זייערע ארימע קרעמלעך, ווי א קראנקער נאך א בלוט-טראנספוזיע. נאך מיט דריי יאהר צוריק איז געווען פערטיג א סטאטוט אויף אזא באנק, שוין געוועזן קאנצעסיע אויף אזא קאאפעראטיווע באנק וועלכע איז געווארען רעגיסטרירט אין געריכט. אבער די איניציאטיוו האט זיך דאן אבגעשטויסען אויף שוועריגקייטען און דערפון איז גארנישט געווארן. היינט האט אזא באנק מעהר שאנסען צו ענטוויקלען זיך, נאכדעם, ווי די קליינהענדלער האבען אנ'ארגאניזירטען פעראיין, וואו זיי קאנצענטרירען זיך אין פערשידענע בראנזשעס.

ה' לעווין בעטאנט אין זיין ערעפנונג'ס ווארט, אז דער נייער קרעדיט-קאאפעראטיוו וועט אויסשליסליך זיין א געזעלשאפטליכע פינאנץ-אינסטיטוציע און נישט פערנעמען זיך מיט פריוואטע באנק-אפעראציעס. עס ווערט אויך נישט אויסגעשלאסען דער צוטריט פון די יודישע האנדווערקער, וועלכע וועלען זיין בעטייליגט אין דער באנק, ווייל אויך זיי געפינען זיך אין אנ'עהנליכע לאגע, וואס די יודישע קליינהענדלער.

פאר די בעגריסונגען לייענט פרעזעס לעווין פאר א טעלעגראמע פון אדוו. זינדעלעוויטש, פרעז. פון דעם צענטראלען דעטאליסטען און קליינהענדלער-פערבאנד אין ווארשא, וועלכער ווינשט ערפאלג דער נייער באנק.

דאן קומען בעגריסונגען פון די ה"ה: כוואט (אין נאמען פון ס"ח-ים פעראיין) פלאצקי און לאנדוי (אין נאמען פון דער פערוואלטונג פון קליינהענדלער-פעראיין) בארמייסטער און מ. רובינשטיין (אין נאמען פון שניידער צעך) ביידע אפעלירען צו דער פערוואלטונג און צום אויפזיכטס ראט פון דער נייער באנק, אז זיי זאלען אויך עפענען די טירען פאר'ן יודישען בעל-מלאכה, פאר וועמען ביליגער קרעדיט איז ממש א לעבענס-פראגע. ה' בארמייסטער דערמאנט דערביי, אז ווען ס'האט עגזיסטירט די האנדווערקער-באנק איז זי גלייכצייטיג אויך געשטאנען צום דינסט פון די קליינהענדלער און די זעלבע געגענזייטיגע פערשטענדניש ברויך יעצט אויך רייף ווערען ביי די איניציאטארען פון דער קליינהענדלער-באנק. אויך ה' רובינשטיין ווידמעט א גרויסען טייל פון זיין בעגריסונג דעם מאמענט פון איינשליסען די האנדווערקער און דעם קרעדיט-קאאפעראטיוו, צוגעבענדיג אז פון דער הילפ'ס-קאסע ביי די האנדווערקער פון אמעריקאנער און ראדאמער רעליעף, געניסען אהן אונטערשיד אלע אזוי האנדווערקער און קליינהענדלער. אמת טאקע, אז די הלוואות זענען נאר קליינע, נאך מעהר ווי בעשיידען, אבער קיין אויסנאהם ווערט נישט געמאכט. די ה"ה בארמייסטער און רובינשטיין דריקען אויס די האפנונג, אז זייערע פערלאנגען וועלען גענומען ווערען אין אכט און דאנקען דעם פרעזעס לעווין, וועלכער האט געדענקט וועגען דעם באלד אין זיין אריינפיהר-ווארט.

עס בעגריסען נאך די ה"ה יצחק גרין, רעד. הערץ, קראיעווסקי און הירשבערג.

ה' גרין רעדט וועגען דער בעדייטונג פון קאאפעראציע און קומט צום אויספיהר, אז יודען זענען געווען די ערשטע פרעדיגער פון דאזיגען געדאנק. שוין אין תלמוד ווערט דאס אויסגעדריקט אין דער פארמול: „אם אין אני לי מי לי"; ה' קראיעווסקי ווינשט, אז די נייע קרעדיט-ספולדזשעלניע זאל זיך אזוי ענטוויקלען ווי די ציוניסטישע באנק און ה' הירשבערג בעגריסט אין נאמען פון דעם אזוי „בעריהמטען" יודישען סטראגאן.

רעד. הערץ רעדט וועגען דער קאאפעראטיווע בעוועגונג אין ראדאם, וועגן איהר בליה-צייט און איהר ירידה. ער בעטראכט די איניציאטיוו פון דעם קרעדיט-קאאפעראטיוו פאר א דעפרייטענדע ערשיינונג און פאר אנ'אויסדריק פון יודישען אפטימיזם, וואס לאזט זיך ניט איינברעכען. אין אנבליק פון דעם אלגעמיינעם שפל הרוח, וואס הערשט היינט ביי יודען, פון דער גייסטיגער און עקאנאמישער דעפרעסיע אין יודישן לעבן, פון איין זייט, און נאך דעם אונטערגאנג פון איינעגע לאקאלע קאאפעראטיווע באנק, האבען זיך דאך געפונען מענשען וואס האבענדיג דאס אלץ פאר די אויגן האבען זיי געהאט אין זיך אזוי פיעל מוטה צולאזען זיך אויף אזא געוואגטען שריט, ווי אויפבויען א באנק, כדי צו לייסטען רעטונג'ס-הילף פאר די וואס האלטען זיך מיט די לעצטע כחות אויף זייערע ווירטשאפטליכע פלאצובקעס. דאס איז ווירקליך ווערט צו בעגריסען און מ'ברויך זאגען אויף אזא איניציאטיוו תבא עליה ברכה.

רעד. הערץ דערמאנט אויך, אז ס'דארפען צוגעצויגען ווערן אויך די האנדווערקער און דאן וועט די באנק ערפיהלען א וויכטיגע אויפגאבע, שטיצענדיג צוויי בעדייטענדע ווירטשאפטליכע פאקטארען קליינהענדלער און יודישע בעלי מלאכ ת וועלכע זענען דער רוב מנין ורוב בנין פון דער יודישער בעפעלקערונג.

נאך אנ'אפעל פון פרעזעס לעווין צו די גאנצע יודישע געזעלשאפט, אז זי זאל שטיצען דעם נייעם קרעדיט-קאאפעראטיוו, האט זיך די פייערונג פערענדיגט.

„שווער צו זיין א יוד"

אויסגעפיהרט דורך דער דראמאטישע סטודיע פון „מסדה" אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי".

כמו א רעצענזיע.

שלום עליכם, דער יודישער קלאסיקער און דער הומאריסט, וואס האט געלאכט מיט גאל און טרעהרען, האט אנגעשריבען א ראמאן „דער בלוטיגער שפאס", וואס איז שפעטער אינסצעניזירט געווארען פאר דער ביהנע א. נ. „שווער צו זיין א יוד".

דער סיפור-המעשה:

א גרופע רוסישע גימנאזיסטען מאכן א „ביבקע" נאכ'ן בעקומען די מאטורעס. צווישען זיי געפינט זיך איין, יוד וועלכער נעמט א שוואכען אנטייל אין דער שמחה. ער זיצט און אפסערווירט, אבער אליין איז ער אומעטיג איבער זיין יודישען גורל, וואס מאכט איהם פיהלען, אז אלס יוד, וועט איהם שווער זיין פארטצוזעצען זיין ווייטערדיגען שטודיום אויפן אוניווערזיטעט. דער יודישער מאטוריסט הייסט שניאורסאהן, פון יענע שניאורסאנס, וואס פיהרען זייער שטאם פון די ליבאוויטשער אזש העט, העט ביז צום רב מלאדי. ווען ער פערטרויט זיך אזוי פאר זיינע רוסישע קאלעגען מכח זיין שיקזאל, קענען יענע נישט פערשטעהן, פארוואס ס'איז שווער צו זיין א יוד און איינער פון זיי דער רוס איוואנאוו מאכט מיט שניאורסאהן א בייט. זיי טוישען זיך מיט זייערע פאספארטען און דאקומענטען. פון שניאורסאהן, ווערט, אלזא, איוואנאוו און פון איוואנאוו — שניאורסאהן, וועלכער וויל אליין איבערלעבען אויף אייגענער הויט וואס הייסט אזוינס א יוד. דער געוועט ווערט געמאכט אויף א יאהר צייט און דערווייל פערפלאנטערט זיך א מעשה מיט א פערליבעניש. דער איבערגעדרעהטער איוואנאוו ווערט דער קווארטיראנט ביי דוד שפירא, פערליבט זיך דערווייל אין זיין טאכטער, וועלכע גלויבט, אז ער איז א יוד, ווייל ער גיעט זיך אן אלס אזעלכען און בפרט נאך אלס א שניאורסאהן, וואס איז א קלינגענדער נאמען אין גאנץ רוסלאנד. איוואנאוו ווערט טאקע איבערצייגט ווי שווער ס'איז צו זיין א יוד. עס געהט איהם שווער ביים אויפנעמען אין אוניווערזיטעט, ווערט פערפאלגט, ווייל ער הייסט שניאורסאהן, מאכט מיט דאס נישט זיכערע לעבען פון יודען, די שרעק פאר פסח צוליב בלוט-בלבולים, „ט ש ע ר ט א", „פראוואזשיטעלסטווא" וכדומה.

דאס איז דער תמצית, די אקס ארום וועלכער עס דרעהט זיך די גאנצע אקציע וואס האט נאך נישט פערלוירען פון איהר אקטואליטעט ביז'ן היינטיגען טאג. שלום עליכם איז געווען א מייסטער און ער און זיינע העלדען, זענען אזוי טיעף ארויסגעוואקסען פון יודישן לעבן, אז איין גאט ווייסט ווי לאנג זיי וועלן נאך זיין אונשטערבליך.

די ראדאמער „מסדה" האט זיך פערמאסטען צוגעבען דאס דאזיגע קלאסישע ווערק אין בילד, כאראקטעריזאציע און מיט אלע סצענישע בעגלייט-מאמענטען. און מ'קאן זאגען, אז לויט אמאטאָרען, איז די פיעסע נישט שלעכט אבגעשפילט געווארען, טיילווייז זיך אפילו אויסגעצייכענט מיט פיינעם שוישפיל. עס ווילט זיך דא זאגען א פאר ווערטער טאקי דערפאר, ווייל א טייל פון אנסאמבעל איז ווייט נישט קיין שלעכטער מאטעריאל פאר דער ביהנע און ס'קען אמאהל פון איהם עפעס ווערען. מיר מיינען דא אשר גאלדבערג, סאלא בלאנק, חיים קינסטלער און גוטשא לאטאוויטש.

גאלדבערג אלס דוד שפירא איז געווען גלענצענד אין זיין ראל אין 3 אקט, ווען ער פיהרט א שמועס מיט'ן הרב האלפערין. געלאסען אינטערפרעטירט ער יעדעס ווארט מיט געפיהל. בכלל האט ער ארטיסטישע פעהיגקייטען, וועלכע נויטיגען זיך אונבעדינגט אין שולע. אין א סך ראליען האט ער זיך זעהר שנעל געאיילט, ארויסגעווארפען פראזע איינס-צוויי, צוליב וואס ס'איז שוין קענטיג געווען די נשמה-איבערלעבונג. ער האט ביידים אדורכגעלאזט וויכטיגע מאמענטען

(ווייטער זייט 7)

א יוד האט זיך גע'שחט'עט און נאכ'ן איינשניידן זיך דעם האלז געגאנגען שפאצירען אויפ'ן הויף.

אויף בערנארדינסקא 5 האט זיך געשחט'עט דער 32 - יעהריגער שמעון מאלצמאן.

מאלצמאן איז געווען א מעלאנכאליקער. ער איז לעצטענס ארומגעגאנגען א מרה-שחורה'דיגער און דאס איז געווען די סיבה, וואס האט אים צוגעפירט צום שרעקליכען שריט.

נאך איינשניידען זיך דעם האלז, איז מאלצמאן ארויס פון שטוב און געגאנגען שפאצירען אויפ'ן הויף. ווען ער איז צוריק אריין אין שטוב, האט מען ערשט באמערקט, ווי ס'רינט איהם בלוט פון האלז. מ'האט איהם גלייך ארויפגעזעצט אויף א דראזשקע און מיט איהם געפאהרען אין פוילישען שפיטאל. ער איז נאך פון דער דראזשקע אליין אריינגעגאנגען אין שפיטאל, אבער דארט האט זיך זיין לאגע פערערגערט, ווייל דורך דער צייט איז פון איהם אבגעגאנגען א סך בלוט. אלע מיטלען צו דערהאלטען איהם ביים לעבען, האבען זיך נישט איינגעגעבען און ער איז אין עטליכע שעה ארום געשטארבען.

מאלצמאן האט פער'יתומט א פרוי מיט צוויי קינדער.

טעלעגראמע פון ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק צום „ראדאמער-קעלצער-לעבען".

שבת אזייגער האלב 11 אין אוועגד איז אנגעקומען אין דער רעדאקציע פון „ראדאמער-קעלצער לעבען" א טעלעגראמע אויף וועמענס נאמען מ'זאל ארויסשיקן געלד. אין דער טעלעגראמע ווערט אויך געבעטען צוגעבען ענטפער אויף די בריעף פון ניו-יארקער רעליעף.

צו דער טעלעגראמע איז געווען בייגעלעגט אנ'אבגעצאהלטער בלאנקעט אויף א טעלעגראפישען ענטפער צוריק.

די טעלעגראמע איז ארויסגעגאנגען פון ניו-יארק שבת 2 בייטאג און געווען שוין אין ראדאם 10 אוועגד. זי איז געווארען געשיקט דורך דער איניציאטיוו פון ה' דיימאנט.

אונזער רעדאקציע האט זיך תיכף פערשטענדיגט מיט די פארשטעהער פון היגען 15-ער קאמיטעט און באלד צומארגענס איז ארויסגעשיקט געווארען ענטפער, אז הילף איז דרינגענד נויטיג און אז דאס געלד זאל מען שיקען אויף די נעמען פון די ה"ה קוראווער, רובינשטיין און בושאצקי, אזוי ווי פריהער און לויס'ן הסכם פון ראדאמער קאמיטעט מיט ראדאמער רעליעף אין ניו-יארק.

די טעלעגראמע צוריק האט געקאסט 18 זל. אזוי ווי דער ניו - יארקער רעליף האט נאר אבגעצאהלט 10 זל. מיט 80 גר. אויף אנ'ענטפער, האט דער היגער קאמיטעט צוגעצאהלט 7 זל. 20 גר.

די ענטפער-טעלעגראמע איז דערהאלטען געווארען דעם זעלבען טאג, זונטאג.

15-יעהריגער „ערפינדער" וואס וויל אויסבויען אנ'אייגענעם סאמאכאד

דער 15-יעהריגער טאדעאוש טריבולסקי א שילער פון דער 6-ער קלאס פאווש;כנע שולע האט אין דער וואקאציע-צייט געארבייט אלס פראקטיקאנט אין א שלאסער-געווערק, וואו ער האט זיך געלערענט דאס פאך.

דער יונגער שילער איז שפעטער בעשולדיקט געווארען אין א גניבה. אין גאראזש פון א געוויסען קאפּ;ל אין ראדאם זענען נעלם געווארען טיילען פון א סאמאכאד. טריבולסקי האט מיט זיינעם א שותף, וועלכען ער האט נישט געוואלט ארויסגעבען, אויפגעריטען די טהיר פון גאראזש און אזוי-ארום ארויסגעצויגען די טיילען.

פאר'ן געריכט, וואו טריבולסקי איז געשטאנען מיט עטליבע טעג צוריק, האט ער גע'טענה'ט, אז ער האט די זאכען געקויפט אויף פלאץ יאגעלאנסקי

אויף די פראגע פון ריכטער, צו וואס עס דיענען איהם די טיילען פון סאמאכאד, האט ער ערקלערט, אז ער בויט אויס א נייעם מאדעל פון א סאמאכאד.

די עדות, אויף וועלכע ס'האט זיך געשטיצט די בעשולדיגונג, האבען גלייכצייטיג צוגעגעבן, אז דער 15-יעהריגער טריבולסקי, האט א נייגונג צו מייסטרעווען ביי מעכאנישע געגענשטאנדען, ביי וואס ער ווייזט אגב ארויס פעהיגקייטן.

דאס געריכט, נעמענדיג אין אכט זיין יונגען עלטער, האט איהם בלויז אויסגע'מוסרט און אנגעזאגט ער זאל נישט מעהר גנב'ענען. אר.

וויצע-פרעזידענט ראדאמסקי שויז בעקומען דעם נאמינירונגס-אקט.

דער וויצע-פרעזידענט אינזש. ראדאמסקי האט דערהאלטען דעם נאמינאציע דעקרעט, לויט וועלכען ער ווערט בעשטעטיגט אויף זיין אמט אין דער שטאט פערוואלטונג. דער דעקרעט איז פערזעהן מיט דער אונטערשריפט פון פרעמיער-מיניסטער גען. סלאוואי סקלאדקאווסקי.

(ענדע פון זייט 6)

און סיטואציעס, וואו ער האט געהאט א ברייט פעלד צו צייכנען הארציגע שלום עליכם'שע טיפען. ער וואלט דאס געקענט בעווייזען. ווייל ער איז פעהיג. ער האט זיי אבער אויסגעפיהלט מיט גראטעסק און אריינגעפאלען צומאל אין שארזש. קאמיזם און טראגיזם האבן זיך ביי איהם אויסגעמישט צוזאמען און ס'איז שווער געווען אויפצופאסען, וועמן פון די צוויי עלעמענטען ער וויל מיט זיך פערקערפערן.

שלום עליכם איז טאקע לויטער הומאר, אבער דאס איז בלויז דער לבוש די ראהם, די הילע, די דעקאראטיווע פארם, אין וועלכער עס ליגט אבער א אינהאלט פון טיפע יודישע טראגיק. דער הומאר איז בלויז דער זיידענער דורכזיכטיגער שלייער דורך וועלכען מ'זאל קענען דערבליקען דעם טראגישען תוכן און כדי צוגעפינען דעם טינטעז, די גאלדענע מיטעל-ליניע צווישען פארם און אינהאלט, ארויסבעקומענדיג א פולקאם הארמאניש בילד — דערצו ברויך מען האבען א עכט קינסטלערישען ניצוץ. גאלדבערג האט טאלענט, אבער זיין טאלאנט איז נאך אין צושטאנד פון רויה שטאף, וואס מ'דארף פאלירן, צוימן אין קאנדענסירען. עס וואלט געלינגט די ארבייט. אזוי מיינען מיר.

סאלא בלאנק אלס בעטי, דוד שפירא'ס מאכטער, איז געווען גאנץ גוט. געווען כצענעס. ווען ס'האט זיך אויסגעדוכטען אז צו אונז רעדט אראב א בעסערע פראפעסיאנעלע ארטיסטין. זי שפילט מיט געפיהל, צארטע אויסשפראך און די ראליען-איבערגאנג זענען פערשידענארטיג און צוגעפאסט צו דער סיטואציע. נאך א יונג מיידעל, אבער א סך פיינגעפיהל און פערשטענדניש פאר דער ביהנע.

פיין פרעזענטירט אין דער ראל פון געפעלשטען שניאורסאן האט זיך ח"ים קינצלער. שפילט גוט, סאליד, דורכגעטראכט און איבערהויפט העלפט איהם אין זיין ערפאלג, זיין פיינע אנגענעמע שטימע, א דאנק וואס די פארביגע בעטאנונג פון יעדען ווארט איז ווי א פירוש פון ארויסגעזאגטען געדאנק.

גוטשע לאסאוויטש איז אין דער מוטער-ראל אלס שרה, דוד שפירא'ס פרוי, געווען נישט שלעכט. זי איז אבער געווען איינטאניג און איהר קול איז געווען צו שפיציג. אנדערש איז שרייען און אנדערש איז רעדען. איינס דאס צווייטע קען נישט פערטרעטען. מען מוז אבער אויף איהר מלמד זכות זיין און אזוי אויף גאלדבערג'ן, וואס זיי ביידע האבען אויסגעטראגען אויף זייערע פלייצעס כמעט א העלפט פון דער עברי, פון דער פראזע פון גאנצן ווערק „שווער צו זיין א יוד". פאר דעביוטאנטען איז עס אביסעל צו-פיעל מיט איינמאהל. גאלדבערג איז געווען הויפט-ראליסט און האט באמת געהאט א גרויס שטיקעל ארבייט אויסצופיהרען.

אין די עפיזאדען-ראליען האבען זיך אויסגעצייכענט שלום אייזמאן און איזאק אייזמאן. זיי האבען געשפילט דאפעלראליען אלס איוואנאוו, לערער הורוויטש און זשאנדארמעריע-אפיציר.

6 וואכען האט דער רעזשיסער לאטטע איינשטודירט מיט דער דראמאטישער סטודיע פון מסדה. ס'איז איהם געווען שווער אין צווייען: „שווער צו זיין א יוד" און א שווער שטיקעל ארבייט ארויפצופיהרען אמאטארען אויף א וועג. זיין ארבייט איז בעשטאנען נישט נאר פון אויסשולען א נעהעריגע אינטאנאציע מימיק, זשעסטיקולאציע, גרופען-סצענעס האלטונג און בעוועגונג. נאר אויך פון לערנען רעדען גוט יודיש לויטן טעקסט און דערנעהנטערן זיי צו שלום עליכם'ס פאלקס-טיפען, וועלכע זענען פאר דער איצטיגער יודישער שול-יוגענד איינגאנצן פרעמד. ה' לאטטע האט ווירקליך פערדינסטען אויף דעם דאזיגען געביעט.

די פארשטעלונג האט זיך געענדיגט דריי אזייגער ביינאכט, אבער דערין טראגט נישט די שולד די „מסדה". זי האט געדינגען דעם זאהל אויף האלב 9 אין די טעאטער-דירעקציע האט איהר אנגעגעבען דעם זאהל צו שפילען ערשט האלב 11.

אין אלגעמיין פאר אמאטארען, איז די פארשטעלונג געווען אנ'איינגעגעבענע. זאלען די ראליסטען נישט נעמען אונז פאר אומנות, וואס מיר האבען אנגעוויזען אייניגע קריטישע בעמערקונגען דאס מאכט נישט. פערקעהרט, קריטיק איז געווינשען און בפרט פאר די, וועלכע ווילען געהן פאראויסן. מ. ה.

טראגישע פארפאלען און פאסירונגען איבער דער וואך.

יודישע פרוי פער'סמ'ט מיט יאדענע.

אויף דער אויטאבוסען-סטאציע האט די יודישע פרוי מ. עקערמאן אויסגעטרינקען א פלעשעלע יאד מיט'ן צוועק צו כמ'ען זיך. די זעלבסטמערדערין האט מען אבגעפיהרט אין פוילישן שפיטאל.

די סבה: א נערווען - צושטרייאונג.

פערהאן אנדערע קלאנגען, אז פרוי עקערמאן איז בעגאנגען דעם טראגישען שריט פון פערצווייפלונג, ווייל דער מאן זאל זי האבען פערראטען דורך א ליבע מיט א צווייטע. דאס איז נישט מעהר ווי א ווערסיע, צו וועלכע מ'קאן האבען וועניג צוטרוי.

דער טרויעריגער קינדער-שפיעל.

אין דארף זאוואדא הינטער ראדאם איז פערהאן א טייך איבער וועלכען ס'איז פערווארפען א ברעט, כדי מ'זאל קענען אדורכגעהן פון איין ברעג צום צווייטען. איבער'ן דאזיגען ברעט איז פערבייגעגאנגען דאס 8 יעהריגע מיידעלע יאנינא גיל, א טעכטערל פון א דארטיגען איינוואהנער.

ווען דאס מיידעלע איז שוין געווען אין דער מיט וועגס, האט זי געקריגען א שטויס פון א צווייט קינד, מאריאננא גרענארטשיק. די גיל, פערלירענדיג דאס גלייכגעוויכט, איז אריינגעפאלען אין וואסער און דערטרינקען געווארען.

אראבגעפאלען פון א באלקאן.

אויף דער קאזשיניצער גאס 20 איז פון א באלקאן אויפ'ן ערשטען שטאק, אראבגעפאלען דער דריי יעהריגער ש. קירשענבלאט. דאס קינד האט בעקומען אנ'אלגעמיינע בעשעדיגונג אויפ'ן גאנצען לייב.

דאס איז שוין דער צווייטער פארפאל ווייל פון זעלבען באלקאן איז אראבגעפאלען מיט עטליכע טעג פריהער דער 50-יעהריגער ח. זאלצמאן. ווי עס ווייזט זיך ארויס האט דער פאטאלער באלקאן נישט קיין שוץ-באריערע און דערצו נאך בעזיצט ער פערפוילטע ברעטער אויף דער פאדלאגע, וואס איז גורם צו די אומגליקליכע פארפאלען.

Podnoszenie
OCZEK
w pończochach
elektryczną maszynką
„Vitos"
„BATA"
Radom. Żeromskiego 17.

Kino CZARY
א חיענער קאמעדיע
אויפ'ן עקראן
Jej wysokość
tanczy walca
אויף דער סצענע
REWIA

מצות און ווײן אויף ארבע כוסות איז שוין דא.

אבער וואו איז דא שמאלץ, צוקער, ליכט און אפילו א שטיקעל פלייש.

די גמינע האט אסיגנירט אויף א פסח-אקציע 7000 זל. פאר דעם געלד ווערט אײנגעקויפט מצות, וואס וועלען פונאנדערגעטיילט ווערען דורך דער „עזרה".

די „עזרה" פון איהר זייט וועט געבען א צושטייער ווײן. וועט אלזא די פסח-אקציע בעשטעהן פון צווײ זאכען: מצות און ווײן.

עזרה וויל אויך געבען שמאלץ (צערעס) אבער דאס איז נאך א פראגע, ווײל עזרה האט נאך אויף דעם נישט קײן געלד-מיטלען.

דערווייל זאמלען זיך הונדערטער מענשען יעדען טאג אין דער עזרה וואו זיי פערעיעסטרירן זיך אויף פסח-שטיצע.

אמאהל פלעגט עזרה טיילען אויסער מצות: ווײן, שמאלץ, צוקער, ליכט, ציבעלעס. אזעלכע 6 מינים פראדוקטען האט שוין ווי עס זאל נישט זײן געהאט א בעדייטונג פאר אנ'ארימער שטוב. ביים היינטיגען יקרות וואלט אזא פארציע געהאט נאך א גרעסערע בעדייטונג און ס'וואלט פיעל פערגרינגערט אין א סך ארימע יודישע שטובען אריינצוברענגען דעם פסח. ליידער איז שוין אזוי דער ביטערער מזל פון יודישען אריטאן. וואס גרעסער ס'ווערט זײן נויט אלץ ווײניגער ווערט די שטיצע, און וואס מעהר עס קומען צו די מקבלים, אלץ קלענער ווערט די צאהל פון די נותנים. און אפילו די נותנים מינערען אויך זייער גאב.

אין אזא צייט ווי היינט ווען ס'הערשט א פרייזען-שטייגערונג אויף אלע פראדוקטען און בעזונדערס די בעדייטענדע טייערקייט אויף פלייש פון דער ריטועלער שחיטה, וועלען א סך יודישע הייזער מעהר הונגערן אין די יום-טוב-טעג, ווי עסען. אין אזא צייט ווי היינט האט א פסח-אקציע געברויכט פילפאך פערגרעסערט ווערען און זאגאר אויסער די דערמאנטע פראדוקטען, אויך ארייננעמען דעם מין פלייש, וואס זאל געטיילט ווערען אין דער בעשיידענסטער נארמע, כדי דער ארימער יוד, וועלכער זעהט נישט פאר די אויגען גאנצע וואכן קיין פלייש, זאל כאטש פסח פיהלען דעם טעם דערפון. אבער געה רעד פון פלייש, אז אפילו א ביסעל שמאלץ, א ביסעל צוקער, איז שוין אויך א לוקסוס געווארען. די עזרה-טהוער ווילען געבען יואס מעהר, אבער זיי האבען נישט קיין מעגליכקייט דערצו, ווייל, ווי זיי ערקלערען, רופט זיך די שטאדט שוואך אב אויף דער ווענדונג פון זייטערע זאמלער. אויך די גמינע גיעט, וואס זי איז ביכולת. זי דעקט דעם גאנצען ערשטען פראדוקט: מצה און וויפיעל מ'וועט ברויכען, וועט זי געבען. די עזרה, ווי שוין דערמאנט, גיט ווײן, אבער זאל די שטאדט נישט האלטען, אז מיט בלויז טרוקענע מצה און מיט ווײן אויף ארבע כוסות, איז מען שוין יוצא; אז די ארימעלייט און די אונפערמעגליכע בכבוד'יגע יודען האבען שוין גענוג, ווען זיי וועלען מקיים זײן די מצוות פון מצה און ארבע כוסות און, אז דערפון וועלען זייערע מאגענס זאט ווערען, מצה און ווײן איז טאקע א מצווה, אבער איידער מ'הויבט נאך אן דעם סדר, איז פאר'ן טועם זײן דעם ערשטען כזית און פאר די ארבע כוסות רופט מען אויס כל דכפין ייתי ויכול, און אויסרופען אזא כרוז קען מען, ווען ווען מ'גיעט אויף שמאלץ, צוקער, ליכט און אפילו א שטיקעל פלייש אויך.

אויפרוף.

אין אנבליק פון דער גרויסער נויט ביי דער ארימער טייל פון דער ראדאמער יודישע באפעלקערונג, האט די געזעלשאפט „עזרה" אונטערגענומען א אקציע צו העלפען די זעלבע מיט שטיצע אין נאטור אויף דעם אנקומענדען יום טוב-פסח.

די ראדאמער קהלה פערוואלטונג האט ארויסגעוויזען פארשטענדניש פאר דער הילפ'ס-אקציע און בעטייליגט זיך מיט דעם נויטיגען קוואנטום מצות, אבער דאס איז גאנץ ווייט, אז ס'זאל באפרידיגען די נויט פון די באדערפטיגע. מיר אפעלירען דאריבער צום געפיהל פון דער ראדאמער באפעלקערונג, צו די, וועלכע קאנען העלפען, צו באטייליגען זיך אין דער וויכטיגער הילפ'ס אקציע.

מיר ערווארטען, אז יעדער צו וועמען אונזער רוף וועט דערגרייכען. וועט נישט בלייבען גלייכגילטיג און שטיצען לויט זיינע מעגליכקייטען, און גלויבענדיג אין דעם געפיהל פון ברודער צו ברודער טרערען מיר צו דער אקציע.

שפענדונגען לטובת דער אקציע קאן מען אריינשיקען אין סעקרעטאריאט פון עזרה טראאוגוטא 52.

מיט כבוד

געזעלשאפט „עזרה"

אין ראדאם

„STYL"

פריערהאנגען,

ראלעטן, קאפעס א. ד. גל.

צו בעקומען

ראדאם מ. רעיא 23 (פיהער שפאציר גאס)

צוגענגליכע פרייזען

„זאלען זיך די פרומע לייט פערנעמען מיט רעליגיע, נישט מיט פאליטיק".

פון טשאפינסקי'ס רעפעראט אין ראדאם.

ביי א פול-געפאקטען זאהל איז פערגאנגענעם שבת פארגעקומען אין ארבייטער-הויז דער רעפעראט פון מיטגליד פון דעם סאציאליסטישען הויפט-ראט אין פוילען ה' קאזשימיעזש טשאפינסקי אויף דער טעמע „רעליגיע און סאציאליזם". אין זיין 2-שעה'דיגען אינטערעסאנטען רעפעראט האט דער רעפערענט צוריקגעוויזען די אלע נישט ריכטיגע ידיעות, וועלכע עס גיבען אויף די ענדעקישע צייטונגען, אז יעדער סאציאליסט איז א פריידענקער און „בעזבאזשניק". די פארטיי פאדערט נישט, דאס אריינטרעטענדיק אין איהר, זאל דער מיטגליד זיך דעקלארירען אלס פריידענקער. אין דער היגיענישער לאזט די פארטיי איבער דעם מיטגליד די פרייהייט; וויל ער, קען ער זיין פריידענקער, וויל ער קען ער זיין א גלויביגער. וועגען רעליגיעזע ענינים קען אין דער פארטיי קיין דיסקוסיע נישט זיין, ווייל דארט איז אויף דעם קיין ארט נישטא. ווי ווייט עס דערגרייכט די פרייהייט אין דער סאציאליסטישער פארטיי איז גענוג צו דערמאנען, זאגט טשאפינסקי, אז אין דייטשלאנד איז אפילו געוועזען א גרויפירונג פון רעליגיעזע סאציאליסטען. דאן געהט ער איבער צום קלער און ווייזט אן, אז דער קלער פאר דער מלחמה, איז גאר נישט געוועזען קיין פרייגד פון פוילענס-פרייהייט. ער ציטירט זאצען פון דעם בעקאנטען ענדעק דמאווסקי'ס א בוך, מיט וועלכע ער שטיצט זיינע בעהויפטונגען.

דער קלער — זאגט ווייטער טשאפינסקי — געהט נישט אין וועג פון כריסטוסען, דאן דעמאלס ווען כריסטוס האט גהייסען אלעס איועקגעבען און געהן מיט איהם אין ארימקייט, זוכט זי בלויז פערדינסטען און רייכקייט, ער איז דערפאר, אז אזוי ווי אין פראנקרייך זאל די קירכע אפגעטיילט ווערען פון די מלוכה און זיין א פריוואט-ענין. דאמאלס וועלען שוין זיכער די פרומע לייט זיך נישט פערנעמען מיט פאליטיק, נאר מיט רעליגיע און גאט זאכען.

אר.

GDZIE i JAK! oddać do Farbowania, czyszczenia i prania: FUTRA, GARDEROBĘ, SKÓRY, OBÓWIE i BIELIZNĘ?

Nowocześnie Zmechanizowane Zakłady
FARBIARNIA i PRALNIA CHEMICZNA,
Farbiarnia Futer Skór i obuwia
PRALNIA BIELIZNY

A. HEMPEL
w RADOMIU

Centrala, ul. STAROMIEJSKA Nr. 7 Tel. 19-70
Filja I ul. Żeromskiego № 1
Filja II ul. Żeromskiego 21
Filja III ul. Żeromskiego 59
Filja IV ul. Traugutta 11.

Kierownik działu technicznego
ALFRED HEMPEL

Wykonowuje: Tanio, fachowo i solidnie;
TRWAŁE farbowanie, damskiej i męskiej garderoby, przędzy, wełny, bawełny, futra, skóry, garderobę skórzaną, pantofle, pióra, ponczoch, płótna, filcy, t. p.

CHEMICZNE SUCHE CZYSZCZENIE
(związkami węglowodorów lotnych)

Jedyna w województw Kieleckim firma, która wykonywuje CHEMICZNIE SUCHO czyszczenie garderoby damskiej i męskiej futer, dywanów, portier oraz odświeżanie płaszczy i palt.

Specjalny dział bieliźniarski: pranie koszul, kołnierzyków, mankietów firanek i t. p. uskutecznia się bez domieszek szkodliwych dla tkaniny i bez chlorku z pięknym srebrzystym połyskiem.

Zapewnia W.P.P. klijentelę, że:
I uchroni przed stratą i zawodem,
II nie zdeformuje kroju ubrania,
III chroni przed utratą ŻYWOŚCI KOLORU
IV zbiegnięcia materjału,
V stratą połysku i elastyczności,
VI utrzymanie fasonu,
VII odświeżeniu koloru,
VIII utrzymanie apretury,
IX ochronę włókna oraz tkanki materjału,
X uczyni zadość wymaganiom hygjeny i dobrego samopoczucia.

Technika i Nowoczesna Specjalność tej dziedziny przemysłu, oraz 20 letnia rutyna i fachowość Kierownictwa, upoważnia firmę do zapewnienia W.P. Klientelę że powierzone zlecenia. wykona solidnie fachowo i terminowo, ku zupełnemu zadowoleniu W. P.

Szerszy zakres fachowości, oraz racjonalna reorganizacja dają możność TANIEGO, SZYBKIEGO, i SKRUPULATNEGO, wykonania zleceń W. P. Klientelę.

Uprzejmie prosimy o łask. obdarzenie naszą firmę Ich pełnym ZAUFANIEM

CENY NISKIE

Z poważaniem
Nowoczesne Zmechanizowane Zakłady
Farbiarnia i pralnia chemiczna
Pralnia Bielizny
A. HEMPEL

איין יוד ערמארדעט און א צווייטען שווער = פערוואונדעט

דאס איז געשען דינסטאג 4 אזייגער ביינאג אויף דער שפנקעוויטש גאס, ראג מאניושקי, פאר דער געביידע פון פאחיטאמען סיימיק.

אויף דער דערמאנטער גאס זענען געגאנגען צוויי יודען: דער 70-יעהריגער פרוכטען-הענדלער יאנקעל אייזענבערג און דער 30-יעהריגער סינא דען. אין א געוויסען מאמענט האט זיך אבגעריסען פון א פיהר א יונגער דארפסמאן מיט אנ'ארטשיק אין דער האנד און זיך געווארפען אויפ'ן דורכגעהענדיגען אלטען יוד, שלאגענדיג איהם מיט'ן ארטשיק איבער'ן קאפ. דער בעפאלענער יוד האט זיך איבערגעקערט און געפאלען אויף די שטיגען פון סיימיק. דער צווייטער יודישער דורכגעהער דען איז דאן געלאפען העלפען דעם פערוואונדעטען און דא האט דער אנפאלער זיך גענומען צו איהם, דערלאנגענדיג מיט'ן ארטשיק דעם צווייטען יוד אזוי לאנג איבער'ן קאפ, ביז ער איז אנידערגעפאלען מיט א געשפאלטענעם שארבען, אויף דער ערד.

ס'איז געווארען אלארמירט די פאליציי וועלכע האט פעסטגעשטעלט, אז דער אויספיהרער פון דער בלוטיגער רציחה איז דער איינוואוהנער פון דארף פאזשניק, גמינע געמבאזשוב, הינטער ראדאם א געוויסער סטאניסלאוו שימטשאק.

סינא דען איז נאכ'ן איבערפיהרען אין פוילישען שפיטאל, געשטארבען, נישט בעקומענדיג שוין מעהר צוריק דאס בעוואוסטזיין. דער זשעסטאר פון פיר ווינדעטען אייזענבערג איז א שווערער.

שימטשאק, איז ביים אונשעדליך מאכען פון די זורכ'עהער גוט צושלאגען געווארען און מ'האט איהם איבערגעפיהרט אין שפיטאל-ארייז.

דאס בלוטיגע געשעהעניש האט געמאכט אין שטאט א שרעקליכען איינדרוק נאכ'ן אויספיהרען א סעקציע איבער דעם טראגיש-אומגעקומענעם סינא דען, איז צומאר ענס מיטוואך פארגעקומען די לויה, אין וועלכער ס'האט זיך בעטייליגט א גרויסער יודישער עולם.

דער הריג איז א ראדאמער געבוירענער, ער האט די לעצטע יאהרען געוואוינט אין פשיטיק, פון וואנען ער איז פאר'איצהרען אנטלאפען בעת ס'זענען דארט אויסגעבראכען די אונרוהיגע טעג ער איז געקומען מיט זיין פאמיליע צו דער מוטער קיין ראדאם, וואו ער האט געוואוינט א פאר מאנאטען און זיך צוריקגעצויגען קיין פשיטיק.

סינא דען האט איבערגעלאזט א פרוי מיט צוויי פיצלעך קינדער, איינס איז קיים א יאהר אלט.

„עס עגזיסטירט דאס פיזישע רעכט אז אויף יעדער אקציע, קומט אלס ענטפער א רעאקציע. ווען די אייגענטליכע און בעשטימטע צו דעם פאקטארען, וועלען נישט אינטערנעמען ענטשפרעכענדע פערזיכערונג'ס-מיטלען און יעדער וועט אינדיווידועל מוזען זיך פערזיכערן פאר אנ'אנפאל פון בעסטיאלע יחידים — וועט עס נאר דערגעהן צו אנארכיע. מ'קאן נישט דערלאזען דערצו, אז א באנדע רוצחים זאל טעראריזירען די גאנצע געזעלשאפט".

„איבער דעם פסיכאז פון האס און פערברעכען, וואס איז איינגעאימפט אין דער יוגענד דורך מענשען, וועלכע האבען געלעקט אינטערעסטניג די שטיוועל פון די צארישע זשאנדארמען, וועלכע האבען אויף די קעמפענדע פאר דער אונאבהענגיגקייט, ארבייטער אנגעשיקט די צארישע אכזורים — קען מען נישט אריבערגעהן צום טאג-ארדנונג".

„די דאזיגע מענשען ערציהען ווייטער זייער יוגענד, איינצימפענדיג אין איהר זייער אנטי-געזעלשאפטליכען פערברעכערישען פסיכאז".

„און מען דארף זיך רעכנען דערמיט, אז אזא ערצויגענע יוגענד וועט אויפוואקסען און אין אזא אטמאספערע פון פערברעכען און בעסטיאליטעט, וועט זי ערציהען די צוקונפטיגע דורות איבערווייזענדיג זיי באנדיטישע טראדיציעס".

„אזא צושטאנד קען ווייטער נישט ווערען טאלערירט, אזוי צוליב דער יעצטיגער מינוט, ווי אויך צוליב דער צוקונפט"

„קיין שום בערעכטיגונגען, קיין שום מילדערענדע אומשטענדען קענען נישט זיין. ס'איז נישט ערלויבט צו שאפען קיין פרעצעדענסען, וואס בערעכטיגן מארד און גוואלט".

„מיר האפען, אז דער ה' פראקוראר קרושעווסקי אין פערשטענדניש פאר דעם בעדייטונג פון דאזיגן פראבלעם, וועט ענערגיש זיך פערנעמען מיט דעם ענין".

א גאנץ אנדערע שטעלונג פערנעמט די היגע פוילישע צייטונג „דזיען דאברי", וועלכע ווייסט צו דערצעהלען אז דער אנפאלער איז געווען א משוגענער, און, אז אין יענעם קריטישען טאג האט איהם זיינער א ברודער געברענגט צופיהרען קיין ראדאם צום נערווען-דאקטאר אסטראווסקי.

פערטיידיגונג'ס = פרובעז פאר לופט = אטאקעס.

דינסטאג און מיטוואך זענען געווען סעג פון פרובען פאר דער ציווילער בעפעלקערונג, ווי אזוי זי האט זיך אומצוגעהן אין א צייט פון גאז-אטאק, אדער פון א אעראפלאנען-באמבעס, געווארפען פון שונא.

דינסטאג אין אוענד איז געווען פארלאשען די ליכט אין אלע געשעפטען און אין אלע פענסטער פון די הייזער. עס האבען בלויז געברענט די עלעקטרישע לאמפען אין גאס און די וואהנונגען, וואו ס'איז בעמערקט געווארען ליכט, איז געקומען א פאליציאנט און געהייסען פערלעשען די ליכט, אדער גוט פערהענגען די פענסטער.

מיטוואך אוענד האט זיך איבערגע'חזרט די זעלבע פראצעדור. אבער דאס מאל האבען אויך די לאמפען נישט געברענט אין גאס. זיי זענען פערלאשען געווארען אויפ'ן סיגנאל פון די פאבריקס סירענעס עס זענען געפלויגען אעראפלאנען אין דער לופט און ס'האט זיך געהערט א שטארק שיסעריי, וואס איז נישט געגאנגען פון די אעראפלאנען, נאר פון געווארפענע פעטארדעס אונטען אויף די גאסען אין א רייהע פונקטען פון שטאט. דאס איז געווען אנ'אימפראוויזירטער לופט-אטאק, כדי צו לערנען דעם ציווילען עולם, ווי אזוי מען ברויך זיך אויסהיטען און בעשיצען פון אכת'ע לופט-אטאקעס.

די איבונגען פון דער לופט-אטאק האט געדויערט פון האלב 8 ביז 9 אוענד ראן האט די עלעקטרישע גאסען-בעלויכטונג צוריק אנגעהויבען צו פונקציאנירן, אבער אין די פענסטער איז נאך אלץ געווען מאסקירט די ליכט, ווייל דער עולם האט גערעכענט, אז די איבונגען זענען נאך נישט פערענדיגט און וועלען זיך נאך א געוויסע פויזע ווידערהאלען.

אויף מיטוואך אוענר איז געווען בעשטימט א זיצונג פון שטאדט-ראט אבער צוליב די איבונגען, איז די זיצונג אבגעלעגט געווארען אויף דאנערשטאג.

וויכטיג פאר הויז-ווירטינס

דאס אונפערגלייכליכע ביכעל מיט די פארשריפטען פון ד"ר א. אעטקער א. ג. „א גוטע בעל-הבית'טע באקט אליין" קען מען בעקומען אין אלע קאלאניאל געשעפטען, בוכהאנדלונגען און ביי די פערטרעטער פון דער פירמע אעטקער. די פרייז איז פערקלענערט געווארען אויף 30 גר. דאס ביכעל אין נישט צום אבשאצען, איבערהויפט דערמאלט, ווען עס דערנעהנטערט זיך די צייט פון יום-טוב, ווייל עס גיעט א סך פארשריפטען אויף געבעקס, א. ד. גל.

PRZY PRZEZIĘBIENIU, GRYPIE, KATARZE
KOWALSKINA
dla dorosłych

שטענדיג און איבעראל!
יום - טוב איבערהויפט!
נוצען מיר נאר וויין
כרמל
פון באראן ראטשילד'ס וויין-קעלערס
כרמל כרמל כרמל
שטאמט פון אונזער נאציאנאלער היים און ווערט דארט דורך יודישע הענד געפלאנצט.
פערנעמט א גרויס ארט איז ארץ-ישראל-עקספארט, איינעם פון די שטיצפונקטען פון ווידערשטאנד אין לאנד טרינקענדיג, ברענגען מיר אריין אין ארץ-ישראל די מיטלען צו פערשטארקען דעם אויפבוי אין לאנד.
היט אייך פאר פאלסיפיקאטען.
כשר לפסח
כשר לפסח

CHÓR DANA
פון זיין טריאומף-טורנעע נאכ'ן צוריקקומען איבער אמעריקא וואו ער האט געהאט אן-אונגעהוירען ערפאלג, טרעט אויף מיט א נייעם רעוועלאציע-רעפערטואר
נאר 1 מאהל נאר 1 מאהל
זונטאג דעם 21 ה. ח. 9 אוו.
אין זאהל פון
קינא
„אפאללא"

JAŚNIEJ SŁOŃCA
NAJLEPSZA ZAPRAWA DO PODŁÓG

אנאנסירט
אייך
אין פסח - נומער
פון
„ראדאמער
קעלצער
לעבען"

טעלעפאן 15-18
פון רעדאקציע

KINO APOLLO

שבת 3 אז. זונטאג 12 און 1[45]

JAśNIE PAN SZOFER

מאנטאג בענײַאונג פון 2 מײַסטערווערק
אין א ײַ ז גרויסען פראגראם:
ערראָל פלין אלס „אדלער פון קרים"
אין ערשטקלאסיגען סענסאציאָנעלן פילם א. נ.

Szarża Lekkiej Brygady

מארלענא דיעטריך אין קאָלירטן פילם

OGRÓD ALLAHA

פרייזען ב י ל י ג ע ר ע פון 40 גר. אן

KINO APOLLO

ביז זונטאג איינשל. 2 שענע פילמעו!

די בעריהמטע
סאַי פראנציס
אין שענעם פילם

daj mí twe serce

2. א שענער סענסאציאָנעלער פילם

Tygrys BENGALSKI

צו אלע די יודישע קהלות

וואס האבען א שײַכות מיט'ן ראדאָמער יודישען שפיטאל

דאָס ראדאמער שפיטאל ווערט נאָך גרויסע און שווערע בעמיהונגען חידער אָפען ספעציעל פאר יודישע קראנקע.

נאָך דעם ווי דאָס שפיטאל איז דער יודישע גמינע אין ראדאם דורך די מאכט איבערגעגעבען געוואָרען, האָט מען דאָס שפיטאל מיט א גרויסען קאפיטאל אויסרעמאנטירט און געבראַנגט צו א הויכע מדרגה אין יעדער הינזיכט.

עס ווערט אויך געזאָרגט א חוץ די מוסטערהאַפטע אָרדנונג זאָלן אויך אָרדינירען דאָקטוירים גרויסע מומחים.

היות ווי דאָס ראדאמער שפיטאל איז אויף א גרויסען שטח פון קעלצער וואיעוואודזטווא איין איינציגעס און אין דעם שפיטאל האט מען פון קדמונים בעהאַנדעלט קראנקע פון פערשידענע קליינע שטעטלעך און אָרטשאפטען ארום ראדאָם -- האט די ראדאָמער קהלה בעשלאסען, בעפאר דאס שפיטאל ווערט אָפיציעל געעפענט, איינצולאדען די פרעזעסען עווענטועל דעלעגאטען פון די פאלגענדע קהלות:

ביאלאבזיג, דרזעוויצא, גלאוואטשיב, ילזא (דרילדז), קאזשעניק, אָסטראוויעץ, אפט, אָפאטשנא, קינצק, שידלאוויעץ, פשיטיק, פרזעדבאז, פשיסכא, סקאָרזשיסק, וויערזבניק, סאָנדאָמיערז (צויזמיר), ליפסק, שענגא, זוואלין, זאוויכאסט א. אנד.

בכדי זיך צו בעקענען מיט די צוקינפטיגע טעטיגקייט פון דעם שפיטאל אָרדנונג און וועגען צונעמען קראַנקע פון די אויבענדערמאָנטע ארטשאפטען אויף להבא.

דער צוזאמענפאָהר ווערט אײַנגעאָרדענט דעם 29 ה. מ. ד. ה. מאנטאג דעם 1-טן טאָג חוה"מ פסח אין לאָקאל פון דער ראדאָמער קהלה (זשעראָמסקיעגא 9) מיט דעם פאָלגענדען סדר-היום;

פון 1 ביז 3 א זייגער נ. מ. א קאנפערענץ אין דער קהלה
פון 5 ביז 7 א זייגער אוונד בעזיכען דאס שפיטאל.

די יודישע קהלה-פערוואלטונג.
אין ראדאם.

אלע מעטאלען
צינק,
מעש,
קיפער
קויפט און צאָהלט
די בעסטע פרײַזען

ר. מארגאליס
ראדאָם קאָזשעניעצקא 6
טעלעפאָן 11-15

Zastępca M. CUKIERMAN Kielce
Warszawska 14.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

Jedynie **IDEAL JAWA**
z DZWONKIEM
jest prawdziwą opatentowaną domieszką
do kawy z aromatem czekoladowym.

פארבערײַ
כעמישע פראלניע און וועש
M. CICHOŃ
Centrala: RADOM, Rwańska 23.
Filje: RADOM, Słowackiego 25
" SKARŻYSKO Staszyca 18
" Wierzbnik Starachowicka 36
רעיעלע ארבײַטן
קאָלנער צו 15 גר.
נעמט אָן צו וואשען: מענער, דאמען און קינדער-קליידונג
נעמט אויך אָן צו פיצען:
פוטערנע קורטקעס, קאפעלושן, הענטשקעס,
פלוש, סאמעט, מעבעל-גאבעלין און דיוואנען.

Kino ADRIA
שבת דעם 20-טן 1 און 3 אז.
זונטאג דעם 21-טן 11[45] און 2 אז.
פריהמארגען = פילמען
צו ביליגע פרייזען
שירלעי טעמפל
אין שענעם פילם
Złotowłosy brzdąc
איבער'ן פראגראם: קלאנג-צייכענען

Kino ADRIA
גרויסער דאפלער פראגראם!
1. א ערשטקלאסיגער און שענער ראמאנטישער פילם מיט די בעריהמטע ארטיסטן: זשאן קראיופארד און ראבערט טיילאר.
RAZ TYLKO KOCHAŁA
2. א העכסט-סענסאציאָנעלער קאוובאי פילם מיט דעם בעריהמטען קאוובאי-קעניג בוק זשאָנעס א. נ.
Piekielny Wąwóz

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie 1 mm 1 szp. 40 gr.
w tekście 1 mm 1 szp. 60 gr.
na ostatnie stron. 1 mm 1 szp. 25 gr.
1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.
אבאָנאמענטס פרײַז: פאר א חודש אין פוילען 1 זלאָט
אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק
אין אנדערע לענדער 30 סענט
Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 .טעל
Wydawnictwo „Radomer Kelcer Leben" Radom szwarlibowska 20